

थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन

शोधार्थी

कृष्णप्रसाद भण्डारी

क्याम्पस क्रमाङ्क : ६९ (२०६७/०६८)

दोस्रो वर्षको परीक्षा रोल नं. :- २१८००३७ (२०६८)

त्रि.वि. दर्ता नं. :- २१२२६-८७

नेपाली शिक्षा विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि प्रस्तुत शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

जनता बहुमुखी क्याम्पस

नेपाली शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

वि.सं. २०७२/इ.सं. २०१५

प्रतिबद्धता पत्र

प्रस्तुत शोधपत्र कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल नगरी आफैँले परिश्रमपूर्वक तयार पारेको मौलिक अनुसन्धान हो । पूर्वकार्यको उल्लेख गर्दा आवश्यकता अनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाएको छु । यदि यो शोधपत्र मौलिक अनुसन्धान प्रमाणित नभई कसैको हुबहु नक्कल देखिएमा त्यसबाट आउने कुनै पनि परिणामको सामना गर्ने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु । यस सम्बन्धमा कहीं पनि कुनै उजुरबाजुर गर्ने छैन ।

शोधार्थी

कृष्णप्रसाद भण्डारी

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

जनता बहुमुखी क्याम्पस

इटहरी, सुनसरी

स्थापित : २०४५

(त्रिभुवन विश्वविद्यालय र उ. मा. शि. परिषदबाट सम्बन्धन प्राप्त)
विज्ञान, व्यवस्थापन, मानविकी तथा शिक्षाशास्त्र सङ्काय

०२५ - ५८१३००
५८००६४

प.सं.
च.नं.

मिति २०७२/ /

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय जनता बहुमुखी क्याम्पस नेपाली शिक्षा विभाग अन्तर्गत एम. एड दोस्रो वर्षका छात्र कृष्णप्रसाद भण्डारीले नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्र सम्बन्धित तहका निमित्त उपयुक्त भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
स.प्रा. तीर्थराज भट्टराई

जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

मिति : २०७२/ / गते

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन रहेको छ । यो शोधपत्र त्रि.वि. जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ को प्रयोजनको निमित्त तयार पारिएको हो ।

यो शोधपत्र मेरा आदरणीय गुरु तीर्थराज भट्टराईको शोध निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्त समयलाई पनि वास्ता नगरी प्रस्तुत शोधपत्रको परिष्कृत तथा परिमार्जन गरिदिन कुनै भर्को नमानी आवश्यक सल्लाह, सुझाव तथा पथ प्रदर्शन गर्नु भएकाले उहाँप्रति म हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसै गरी नेपाली भाषा शिक्षा विभाग जनता बहुमुखी क्याम्पस, इटहरी सुनसरीका श्रद्धेय गुरु मदनराज बराल तथा आदरणीय गुरु नवीन शर्माप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्न चाहन्छु ।

मेरा छिमेकी श्री महेन्द्र उच्च मा.वि.का प्राचार्य श्री धर्मप्रसाद भट्टराईले विभिन्न समयमा विशेष सहयोग गर्नुभएकाले उहाँप्रति विशेष कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । सामग्री सङ्कलनका क्रममा भा.सि. गाविसका आठ वटा विद्यालयका प्र.अ. र विषय शिक्षकलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी घरको काममा सहयोग गरी समय उपलब्ध गराउने धर्मपत्नी विमला भण्डारीलाई पनि हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी आफ्नै कम्प्युटरमा टाइप गरी सहयोग पुर्याउने सुपुत्र उज्ज्वल भण्डारीलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । कम्प्युटर प्रिन्ट गर्ने क्यानभाष कम्प्युनिकेशन सेन्टरका भाइ सन्तोष रायमाझीलाई सधन्यवाद कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोधार्थी

कृष्णप्रसाद भण्डारी

शोधसार

शोधार्थी : कृष्णप्रसाद भण्डारी

निर्देशक : तीर्थराज भट्टराई

प्रयोजन : त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर
उपाधिका लागि

पृष्ठ सङ्ख्या : ५८+२७

प्रस्तुत अनुसन्धानको शीर्षक थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन रहेको छ ।

यस अनुसन्धानमा समस्याकथनका रूपमा निम्न अनुसारका पक्षहरूलाई समस्याका रूपमा उठाइएको छ ।

- भासि गविसका थारूहरूको जातीय र भाषिक स्थितिले नेपाली भाषामा कस्तो प्रभाव पारेको छ ?
- थारूभाषी विद्यार्थीहरूले व्याकरणात्मक कोटिहरू मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल तथा पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू के के हुन् ?
- थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू के के हुन् ?
- यस शोधप्रबन्धमा अध्ययनका उद्देश्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :
- भासि गाविसका थारूहरूको जातीय र भाषिक स्थितिले नेपाली भाषामा पारेको प्रभावको अध्ययन गर्नु,
- थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको कोटिहरू मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल तथा पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नमा गर्ने त्रुटिका कारणको अध्ययन गर्नु,
- यस गाविसका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउनु,
- थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटि निवारणका लागि सुझाव प्रस्तुत गर्नु ।

यस अध्ययनमा तुलनात्मक पुस्तकालयीय, वर्णनात्मक र क्षेत्रीय अध्ययन विधि अवलम्बन गरी ४ वटा सामुदायिक र ४ वटा संस्थागत विद्यालयका ४ जना छात्र र ४ जना छात्रा कोटा नमुना छनोट विधिद्वारा प्रतिनिधि जनसङ्ख्याका रूपमा लिइएको छ । प्राथमिक र द्वितीयक स्रोत सामग्रीद्वारा तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ ।

यस अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारण मध्ये मातृभाषाको प्रत्यक्ष प्रभाव, पर्याप्त भाषिक वातावरणको अभाव, एकल जातीय बसोवास तथा सामाजिक दवावको महसुस कम हुनु आदि रहेका छन् । यी कारणहरूलाई न्यूनीकरण गराउँदै लैजान विभिन्न रणनीतिहरू अवलम्बन गर्नु पर्ने सार कुरा नै यस अध्ययनमो निष्कर्ष रहेको छ ।

यस अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणको खोजीमा केन्द्रित रहेर यो अनुसन्धान गरिएको हो । यस अनुसन्धानबाट प्राप्त कारणहरू मध्ये मातृभाषामा सर्वनाम र क्रियापदमा लिङ्ग भेद नहुँदा लिङ्गत त्रुटि, क्रियापदमा वचन भेद नदेखिँदा वचनगत त्रुटि, द्वितीय पुरुषमा लिङ्गगत र आदरगत एकल व्यवस्थाका कारणले पुरुषगत त्रुटि, नेपालीको आदरगत प्रयोगमा कम त्रुटि हुनुमा विद्यालयको भाषिक वातावरण, अज्ञात र अभ्यस्त भूतको व्यवस्था नहुँदा, सामान्य वर्तमान र सामान्य भविष्यत् कालिक क्रियापदको समान रूप हुँदा काल/पक्षमा त्रुटि र वर्ण विन्यासगत त्रुटिलाई हेर्दा विद्यालयमा पर्याप्त अभ्यास नहुनु साथै वर्ण विन्यासगत नियमहरू अध्ययन गर्न भन्कट मान्नु आदि जस्ता प्रमुख कारणहरू रहेका छन् । माथिका कारणहरूका अतिरिक्त अन्य कारणहरूमा एकल जातीय बसोवास, मातृभाषाको प्रत्यक्ष प्रभाव, पर्याप्त भाषिक वातावरणको अभाव, अशिक्षित अभिभावक, सामाजिक विकृति, भविष्यप्रतिको अविश्वास, शिक्षक केन्द्रित शिक्षण विधि, बोलाइ सीपको विकासमा कमी आदि रहेका छन् । यसरी हेर्दा माथि देखिएका समस्यालाई निवारण गर्न उचित उपाय तथा सुझावहरूलाई कार्यान्वयन तह शीर्षकमा समावेश गरिएको छ ।

चिह्न सूची

यस अनुसन्धानमा प्रयोग भएका चिह्नहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

अर्थ	चिह्न
उद्धरण चिह्न	' ' / " "
गौण सङ्केत	()
निर्देशक चिह्न	:
प्रतिशत चिह्न	%
बुँदा सङ्केत चिह्न	•/■
विभाजक चिह्न	/
संक्षेपीकरण चिह्न	.

विषयसूची

विवरण	पृष्ठ
अध्याय एक : परिचय	१-५
पृष्ठभूमि	१
समस्याकथन	१
अध्ययनको औचित्य	२
अध्ययनका उद्देश्यहरू	२
अध्ययनको प्राक्कल्पना	३
अध्ययनको परिसीमा	३
पारिभाषिक शब्द	४
शोधको रूपरेखा	५
अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना	६-२३
पूर्वकार्यको समीक्षा	६
पूर्वकार्यको उपयोगिता / कार्यान्वयन	७
त्रुटि विश्लेषण एवम् वर्ण विन्यासको सैद्धान्तिक / अवधारणात्मक संरचना	७
त्रुटि परिचय	७
त्रुटि विश्लेषणको परिभाषा	९
त्रुटिका प्रकार	१०
अव्यवस्थित त्रुटि	११
व्यवस्थित त्रुटि	११
उत्तर व्यवस्थित त्रुटि	११
वर्णगत त्रुटि	११
व्याकरणगत त्रुटि	११
रूपरचनागत त्रुटि	१२

शब्द प्रयोगगत त्रुटि	१२
वर्ण विन्यासगत त्रुटि	१२
अर्थगत त्रुटि	१२
सन्दर्भगत त्रुटि	१२
त्रुटि विश्लेषणको प्रक्रिया	१२
पूर्व निर्धारित पद्धति	१३
पश्च निर्धारित पद्धति	१३
वर्णविन्यास र लेख्य चिह्नको सैद्धान्तिक परिचय	१५
वर्णविन्यासको परिचय	१५
वर्णविन्याससँग सम्बन्धित पक्षहरू	१६
ह्रस्व-दीर्घ	१६
‘श’, ‘ष’ र ‘स’ वर्ण	१६
‘ब’ र ‘व’ वर्ण	१६
चन्द्रबिन्दु र शिरबिन्दु	१६
पञ्चम वर्गका वर्णको प्रयोग	१७
पदयोग र पदवियोग	१७
‘ऋ’ र ‘रि’, ‘री’	१७
‘ए’ र ‘य’ सम्बन्धी	१७
‘छ’, ‘छे’ र ‘छय’ को प्रयोग	१७
‘क्ष’, ‘क्षे’ र ‘क्षय’ सम्बन्धी	१८
‘ग्यँ’/‘ग्याँ’ र ‘ज्ञ’ को प्रयोग	१८
‘इ’ र ‘ई’ सम्बन्धी	१८
लेख्य चिह्नहरूको परिचय र प्रयोग	१८
अल्पविराम (,) चिह्न	१८

अर्धविराम (;) चिह्न	१८
पूर्णविराम (।) चिह्न	१९
प्रश्नवाचक (?) चिह्न	१९
विस्मयसूचक / उद्गार (!) चिह्न	१९
निर्देशक (: / :- / -)	१९
योजक (-) चिह्न	२०
उद्धरण ('), (") चिह्न	२०
कोष्ठक () चिह्न	२०
तिर्यक (/) चिह्न	२०
सङ्क्षेपक (.) चिह्न	२०
ऐजन (") चिह्न	२१
थप्ने (^) चिह्न	२१
डिको (-----) चिह्न	२१
पद सङ्गतिको परिचय	२१
कर्ता र क्रियामा सङ्गति	२२
कर्म र क्रियापदको सङ्गति	२२
नाम र सर्वनामको सङ्गति	२२
विशेषण र विशेष्यको सङ्गति	२३
भेदक र भेद्यको सङ्गति	२३
अध्याय तिन : अध्ययनको प्रक्रिया / विधि	२४-३५
अध्ययनको संरचना	२४
जनसङ्ख्या र नमुना	२४
नमुना छनोट प्रक्रिया	२५
तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन	२५

प्राथमिक सामग्री	२५
द्वितीयक सामग्री/गौण सामग्री	२५
तथ्याङ्क सङ्कलनका प्रक्रिया	२५
तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया	२६
भासि गाविसको परिचय	२६
थारू संस्कृति	२८
परिभाषा	२९
बसोवासको अवस्था	३०
जातिगत जनसङ्ख्याको अवस्था	३०
जातिगत प्रतिशतमा जनसङ्ख्या	३२
मातृभाषाका आधारमा जनसङ्ख्याको अवस्था	३४
अध्याय चार : नतिजा / परिणाम र छलफल	३६-५४
नतिजा / परिणाम	३६
लिङ्ग सम्बन्धी त्रुटि	४१
वचन सम्बन्धी त्रुटि	४१
पुरुष सम्बन्धी त्रुटि	४२
आदर सम्बन्धी त्रुटि	४२
काल / पक्ष सम्बन्धी त्रुटि	४२
वर्ण विन्यास तथा लेख्य चिह्न सम्बन्धी त्रुटि	४३
छलफल र व्याख्या	४७
अध्याय पाँच : निष्कर्ष र उपसंहार	५५-५८
सारांश	५५
निष्कर्ष	५५
उपयोगिता र कार्यान्वयन	५६
नीतिगत तह	५७
कार्यान्वयन तह	५७
आगामी अनुसन्धानका लागि शीर्षक	५८

सङ्क्षिप्त सूची

यस अध्ययनमा प्रयोग भएका सङ्क्षिप्त रूपहरूको सूची निम्नानुसार रहेको छ :

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
अप्र	अप्रकाशित
उमावि	उच्च माध्यमिक विद्यालय
गाविस	गाउँ विकास समिति
नपा	नगरपालिका
निमावि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्रअ	प्रधान अध्यापक
प्रा	प्राध्यापक
भासि	भादगाउँ सिनवारी
मावि	माध्यमिक विद्यालय
त्रिवि	त्रिभुवन विश्वविद्यालय

तालिका सूची

क्र. सं.	शीर्षक	पेज नं.
१.	भासि गाविसको जातिगत जनसङ्ख्या अवस्था तालिका	३१
२.	जातिगत प्रतिशतमा जनसङ्ख्याको तालिका	३२
३.	मातृभाषाका आधारमा जनसङ्ख्या अवस्था तालिका	३४
४.	यस गाविसका प्रतिनिधि ६४ जना थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटि प्रतिशत तालिका	३६
५.	लिङ्ग सम्बन्धी त्रुटि तालिका	४१
६.	वचन सम्बन्धी त्रुटि तालिका	४१
७.	पुरुष सम्बन्धी त्रुटि तालिका	४२
८.	आदर सम्बन्धी त्रुटि तालिका	४२
९.	काल/पक्ष सम्बन्धी त्रुटि तालिका	४२
१०.	६४ जना मध्ये प्रतिनिधि ३० जना थारूभाषी विद्यार्थीहरूले वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्न सम्बन्धी त्रुटि गरेको तालिका	४४
११.	वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्न सम्बन्धी त्रुटि प्रतिशत तालिका	४७
१२.	थारू भाषा र नेपाली भाषा विचको लिङ्गगत भेद तालिका	४८
१३.	वचनगत भेद तालिका	४९
१४.	पुरुषगत भेद तालिका	५०
१५.	आदरगत भेद तालिका	५१
१६.	कालगत भेद तालिका	५२
१७.	पक्षगत भेद तालिका	५३

चित्र सूची

क्र.सं.	शीर्षक	पेज नं.
१.	भासि गाविसको जातिगत जनसङ्ख्या प्रतिशतको वृत्तचित्र	३३
२.	भासि गाविसका ६४ जना प्रतिनिधि विद्यार्थीहरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र काल तथा पक्षगत त्रुटि गर्ने विद्यार्थी सङ्ख्याको स्तम्भ चित्र	४०
३.	वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नको त्रुटि प्रतिशतको वृत्तचित्र	४७

अध्याय : एक

परिचय

पृष्ठभूमि

विश्व मानचित्रमा हेर्दा नेपाल एउटा सानो भौगोलिक क्षेत्र ओगटेको देश हो । यस देशमा बहुजातीय, बहुधार्मिक, बहुसांस्कृतिक तथा बहुभाषिक विशेषता भएका मानिसहरूको बसोबास रहँदै आएको छ । यहाँ बस्ने मानिसहरू बहुजातीय भएकै कारणले भाषामा पनि बहुभाषिकता देखिन्छ ।

नेपाल बहुभाषिक मुलुक भएका कारणले यहाँ बोलिने भाषाहरू मध्ये थारू भाषा पनि संसारका भाषा परिवारको भारोपेली परिवार अन्तर्गत पर्दछ । नेपालको भाषिक भूगोल अनुसार पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीसम्मका तराई प्रदेश र भित्री मधेसमा थारूभाषी वक्ताहरू पाइन्छन् । थारूहरूको आफ्नै मौलिक संस्कृति, भेषभूषा, रितिरिवाज र धार्मिक परम्परा पाइन्छ । भाषा पनि संस्कृति सापेक्ष हुने हुनाले थारू भाषा पनि सोही अनुसार रहेको देखिन्छ ।

नेपालको भाषिक तथ्याङ्क अनुसार नेपाली, मैथिली र भोजपुरी पछि थारूभाषी सङ्ख्या रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०५८ अनुसार थारूभाषी सङ्ख्या ५.८६ प्रतिशत रहेता पनि जनगणना २०६८ अनुसार ५.८ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । समयको अन्तराल, भौगोलिक कारण र अन्य भाषिक सम्पर्कले गर्दा थारू भाषामा पनि प्रशस्त भेद रहेको पाइन्छ । तिनै भेदहरू मध्ये सप्तरीया थारू भाषिका सुनसरी जिल्लाको भासि गाविसमा पनि पाइन्छ ।

सप्तरीया थारू भाषिका अन्तर्गत पर्ने भासि गाविसका विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणको खोजी गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन रहेको छ । त्यसै गरी यो शोधपत्र त्रि.वि. जनता बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनको निम्ति तयार पारिएको छ ।

समस्याकथन

सप्तरीया थारूभाषी वक्ता मध्ये भासि गाविसका थारूहरूले दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषालाई प्रयोग गर्ने गरेको सन्दर्भमा थारूभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणको खोजीका लागि यस शोधकार्यमा निम्न अनुसारका पक्षहरूलाई समस्याका रूपमा उठाइएको छ :

-) भासि गाविसका थारूहरूको जातीय र भाषिक स्थितिले नेपाली भाषामा कस्तो प्रभाव पारेको छ ?
-) थारूभाषी विद्यार्थीहरूले व्याकरणात्मक कोटिहरू मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल/पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू के के हुन् ?
-) थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू के के हुन् ?

अध्ययनको औचित्य

नेपालमा बोलिने विभिन्न भाषाहरू मध्ये थारू भाषा पनि एक हो । यो भाषा नेपालको तराई प्रदेश र भित्री मधेसमा थारू जातिले बाल्ने मातृभाषा हो जुन भाषा सप्तरीया भेद अन्तर्गत भासि गाविसमा रहेका थारूहरूको मातृभाषा पनि हो । विद्यालय तहमा नेपाली भाषा माध्यम भाषा भएकाले थारूभाषी विद्यार्थीले धेरै त्रुटि गरेको पाइन्छ । त्यसैले त्यस्ता त्रुटि केलाएर त्रुटि गर्नाको कारण पत्ता लगाई दोस्रो भाषा शिक्षण सहज बनाउन निम्न अनुसारका कुरामा प्रस्तुत शोधकार्यको औचित्य प्रष्टाइएको छ :

- दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाशिक्षण गर्न चाहनेलाई मार्गदर्शक बन्नु,
- दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषाशिक्षणका लागि पाठ्यक्रम तयार गर्नु,
- शिक्षक बहुभाषी हुनुपर्ने कुराको जानकारी दिलाउनु,
- थारू भाषाको व्याकरण लेखनमा प्रेरित गर्नु,
- यस्ता विषयमा शोधकार्य गर्न चाहने शोधार्थीलाई सहयोग पुग्नु,
- दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली शिक्षण गराउँदा शिक्षण विधिको तर्जुमा गर्नु,
- उपयुक्त शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्नु ।

अध्ययनका उद्देश्यहरू

सुनसरी जिल्लाको भासि गाविसका थारूभाषीहरू विद्यालयमा भर्ना भइसकेपछि दोस्रो भाषाको रूपमा नेपाली भाषा प्रयोग गर्दा निकै कठिन भएको महसुस गर्छन् । उक्त कठिनाइहरू सजिलै पार गर्न नसक्दा त्रुटिहरू गरेको पाइन्छ । त्यसैले त्यस्ता त्रुटि के कारणले हुन्छन् भन्ने खोजीका परिप्रेक्ष्यमा यो शोधपत्रमा निम्नानुसारका उद्देश्यहरू रहेका छन् :

- भासि गाविसका थारूहरूको जातीय र भाषिक स्थितिले नेपाली भाषामा पारेको प्रभावको अध्ययन गर्नु,
- थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक काटिहरू मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल / पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नमा गर्ने त्रुटिका कारणको अध्ययन गर्नु,
- यस गाविसका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउनु,
- थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटि निराकरणका लागि सुझाव प्रस्तुत गर्नु ।

अध्ययनको प्राक्कल्पना

थारू भाषाका सन्दर्भमा यस अध्ययनमा निम्न प्राक्कल्पनाहरू गरिएका छन् :

- लिङ्ग परिवर्तन हुँदा पनि क्रियापदमा रूपायन देखिँदैन ।
- क्रियापदमा वचनभेद देखिँदैन ।
- नेपालीमा जस्तो सबै तहमा आदर व्यवस्था देखिँदैन ।
- वर्तमान कालिक क्रियापद र भविष्यत् कालिक क्रियापदको रूप एउटै देखिन्छ ।
- कालको पक्षमा अभ्यस्त र अज्ञात पक्ष देखिँदैन ।
- नेपाली भाषाको विभक्ति प्रयोग र थारूभाषाको विभक्ति प्रयोगमा असमानता देखिन्छ ।
- थारूभाषा र नेपाली भाषामा वाच्य व्यवस्थामा भिन्नता देखिन्छ ।

अध्ययनको परिसीमा

अनुसन्धानलाई निश्चित गन्तव्यमा पुऱ्याउन सम्बन्धित विषयका निर्दिष्ट पक्षहरूको अध्ययन गर्ने भनी किटानी व्यवस्था नै अध्ययनको परिसीमा भएकाले प्रस्तुत शोधकार्यका परिसीमा निम्नानुसार रहेका छन् :

- यस अध्ययनको क्षेत्र सुनसरी जिल्लाको भासि गाविसलाई मात्र लिइएको छ ।
- भासि गाविसका ४ वटा सामुदायिक विद्यालय र ४ वटा संस्थागत विद्यालयका कक्षा आठमा अध्ययन गर्ने ४ जना छात्र र ४ छात्रा गरी जम्मा ६४ जना विद्यार्थी नमुनाका रूपमा रहेका छन् ।

- भासि गाविस क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको व्याकरणात्मक कोटिहरू मध्ये लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल र पक्ष, वर्णविन्यास तथा चिह्न परिचय मात्र त्रुटिको अध्ययनमा सीमित रहेको छ ।
- छनोट गरिएका विद्यार्थीहरूको अनुच्छेद लेखन, निबन्ध लेखन र प्रश्नावली मार्फत् प्राप्त सामग्रीको आधारमा मात्र अनुसन्धान सम्पन्न गरिएको छ ।
- छनोट गरिएका विद्यार्थीहरूमध्ये ३० जनाको अनुच्छेद लेखन र निबन्ध लेखनबाट वर्णविन्यास र लेख्य चिह्न सम्बन्धी त्रुटिको अध्ययनमा सीमित गरिएको छ ।

पारिभाषिक शब्द

प्रस्तुत भासि गाविसका थारूभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन शीर्षकको शोध प्रस्तावमा निम्न पारिभाषिक शब्दहरूको प्रयोग गरिएको छ :

- 'सामग्री' भन्नाले शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई सहज बनाउन प्रयोग गरिने साधनलाई बुझ्नुपर्छ ।
- 'भाषिका' भन्नाले भौगोलिक क्षेत्रअनुसार बोलिने भाषाका भेद बुझ्नुपर्छ ।
- 'सप्तरिया' थारू भाषिका भन्नाले सप्तरिया / कोचिला थारू जातिले बोल्ने मातृभाषालाई बुझ्नुपर्छ ।
- 'जनसङ्ख्या' भन्नाले सामग्री सङ्कलनका क्रममा नमुनाका रूपमा लिइएका थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरू बुझ्नुपर्दछ ।

शोधको रूपरेखा

प्रस्तुत शोधपत्रको प्रतिवेदनलाई निम्नानुसारका अध्याय एवम् शीर्षकमा प्रबन्धन गरिएको छ :

अध्याय एक : शोध परिचय

अध्याय दुई : पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना

अध्याय तिन : अध्ययन प्रक्रिया र विधि

अध्याय चार : नतिजा / परिणाम र छलफल

अध्याय पाँच : निष्कर्ष र उपसंहार

सन्दर्भसूची

परिशिष्ट १

२

३

४

अध्याय : दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा तथा धारणात्मक संरचना

पूर्वकार्यको समीक्षा

नेपालमा धेरै भाषाहरू बोलिन्छन् । तिनै भाषाहरू मध्ये तराई प्रदेशमा थारू भाषा मातृभाषाको रूपमा बोलिदै आइएको छ । थारूभाषी विद्यार्थीहरूले विद्यालयमा नेपाली भाषाको लिखित प्रयोग गर्दा धेरै त्रुटिहरू गरेको पाइएको छ । त्यस्ता त्रुटिहरूको अध्ययन गर्ने अनुसन्धानकर्ताहरू मध्ये केही निम्नानुसार छन् :

अशोककुमार यादव (२०५९) ले कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिली भाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा बढी विद्यार्थीहरूले ठिक र कम विद्यार्थीहरूले गलत उच्चारण गरेको निष्कर्ष निकालिएको छ, (भण्डारी, २०६३ : ६७) ।

केदार कार्की (२०६७) द्वारा लिखित उदयपुरिया थारू भाषा र स्तरीय नेपाली बीच व्याकरणत्मक कोटिहरूको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकमा उदयपुरिया थारू भाषा र नेपाली भाषामा लिङ्ग, नाम र विशेषणमा वचनको प्रकारमा समानता पाइनुका साथै उक्त थारू भाषामा क्रियाको वचन भेद देखिँदैन र आदर र कारकमा असमानता रहेको कुरालाई पनि निष्कर्षको रूपमा प्रस्तुत गरिएको पाइन्छ ।

छविलाल सापकोटा (२०६३) द्वारा लिखित पश्चिम थारू भाषा र नेपाली भाषाको व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन शीर्षकमा दुवै भाषा बीच लिङ्ग, वचन, पुरुष, काल, ध्रुवीयता र वाच्य व्यवस्थामा समानता देखिएको छ, भने भूतकालका पक्ष, आदरार्थी शब्दहरू, विशेषण र क्रियाको लिङ्ग भेद, वचन भेद र काल, पक्ष र भावबोधक रूपहरू भिन्ना भिन्नै रहेको तथ्यलाई निष्कर्षको रूपमा निकालिएको छ ।

डोलबहादुर बाँनिया (२०६६) ले कक्षा आठका मोरङ जिल्ला अन्तर्गतका सुन्दरपुर र दुलारी गाविस क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वर्णविन्यास, चिह्न प्रयोग र सङ्गति व्यवस्थामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले कस्ता - कस्ता त्रुटि गर्दा रहेछन् भनेर निष्कर्ष निकालिएको छ ।

मेघनारायण श्रेष्ठ (२०५२) द्वारा लिखित मोरङ्गिया थारू भाषाको व्याकरणात्मक स्वरूपको अध्ययन शीर्षकमा व्याकरणात्मक दृष्टिले मोरङ्गिया थारू भाषाका धेरै कुरा नेपालीसँग मिल्दाजुन्दा देखिएका छन् भने शब्द वर्गमा केही भिन्नता पाइनुको साथै काल, भाव र पक्षका दृष्टिले दुवैमा समानता पाइएको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

मोहनप्रसाद गुरागाँई (२०६५) द्वारा लिखित भरौल गाविस क्षेत्रका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन शीर्षकमा वर्णविन्यास, चिह्न प्रयोग र सङ्गति व्यवस्थामा थारूभाषी विद्यार्थीले अत्यधिक त्रुटि गरेको निष्कर्ष निकालिएको छ ।

सीता गेलाल (२०६७) द्वारा सुनसरेली थारूभाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण शीर्षकमा सुनसरेली थारूभाषिका र नेपाली भाषा दुवैमा नामको लिङ्ग, सर्वनामको पुरुष र कारक, विशेषणमा लिङ्ग, आदर, क्रियाको पुरुष र ध्रुवीयता जस्ता रूपायनिक कोटिमा समानता पाइएको छ भने दुवै भाषामा नामको वचन, आदर र कारक व्यवस्थामा सर्वनामको वचन र आदर व्यवस्थामा अनि क्रियाको लिङ्ग, वचनको रूपायनिक कोटिहरूमा भिन्नता रहेको तथ्यलाई निष्कर्षको रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

माथि उल्लेख गरिएका पूर्वकार्यहरूलाई दृष्टि दिँदा थारू भाषिकाहरूले स्तरीय नेपाली भाषा सिक्दा देखिने त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ । त्यस्ता त्रुटिहरू के कारणले भएका हुन भन्ने बारेमा भाषा वैज्ञानिकहरूले पत्ता लगाएका तथ्यहरूको सूक्ष्म अध्ययन गरेको देखिँदैन । तसर्थ यो अनुसन्धान नै यस क्षेत्रको प्रारम्भिक अध्ययन भएको छ ।

पूर्वकार्यको उपयोगिता / कार्यान्वयन

माथि प्रस्तुत गरिएका पूर्वकार्यहरू थारूभाषासँग सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धानले कुनै खास क्षेत्र र थारू भाषाका भाषिकाको मात्र अध्ययन गरे तापनि सूक्ष्म अध्ययन गरेको देखिँदैन । प्रस्तुत अनुसन्धानमा प्राथमिक र द्वितीयक सामग्री सङ्कलन गरी पुस्तकालयीय, वर्णनात्मक, विवरणात्मक र तुलनात्मक विधिहरूको प्रयोग गर्दै सूक्ष्म अध्ययन गरिएको छ । यसरी माथिका पूर्वकार्यहरूले थारू भाषा र भाषिकाको बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरे तापनि थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणको सूक्ष्म अध्ययन गरिएको छैन । यस अध्ययनलाई माथिका पूर्वकार्यहरूले थारूभाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिका कारण, क्षेत्र, थारू मातृभाषाले नेपाली भाषामा पारेको प्रभाव आदि जस्ता पक्षमा उपयोगी हुने देखिन्छ । यस अध्ययनले दोस्रो भाषा शिक्षणका लागि सहयोग हुन सक्ने विश्वास लिइएको छ ।

त्रुटि विश्लेषण एवम् वर्ण विन्यासको सैद्धान्तिक / अवधारणात्मक संरचना

त्रुटि परिचय

विद्यार्थीहरूले भाषा सिकाइका क्रममा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण गर्ने कार्यलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ (गौतम, २०६१ : ८१) । सन् १९७० को दशकदेखि भाषा शिक्षणका क्षेत्रमा देखा पर्न थालेको त्रुटि विश्लेषण भाषा शिक्षणमा उपयोग गरिन्छ । भाषा शिक्षण आफैँमा कठिन

कार्य हो । कुनै पनि भाषा त्रुटि नगरी एकैपटक सिक्न वा सिकाउन सकिँदैन । भाषा सिकाइका क्रममा त्रुटिहरू प्रशस्त हुने गर्दछन् । भाषा शिक्षणका क्रममा हुने त्रुटि जसले गर्दछ त्यसलाई त्रुटिका बारेमा जानकारी हुँदैन । त्यस्ता त्रुटिहरूलाई अरूले देखाइदिनु पर्दछ ।

हामीले लेख्ने र बोल्ने क्रममा त्रुटिहरू गर्दछौं तर त्यसको तत्काल महसुस हुँदैन । त्यस्तो त्रुटिलाई महसुस गर्न सक्नुपर्दछ । त्रुटि दोस्रो भाषा प्रयोग गर्दा (लेख्दा, बोल्दा) मात्र होइन पहिलो भाषा प्रयोग गर्दा पनि हुने गर्दछ । हामी सकेसम्म क्षेत्रीय र वर्गीय भेदभावबाट माथि उठेर भाषाको स्तरीय भेद बोल्न वा लेख्न प्रयत्न गर्दछौं । यस क्रममा कतिपय ठाउँमा हामीले थाहा नपाउँदा नपाउँदै पनि त्रुटि भइरहेका हुन्छन् ।

भाषा सिकाइका क्रममा हुने त्रुटिलाई व्यतिरेकी विश्लेषकहरू पहिलो भाषाको प्रभावले हुने त्रुटि हो भनेर भन्दछन् । उनीहरूका अनुसार भाषा-१ ले भाषा-२ लाई प्रभाव पार्दछ र यी दुई बीच हुने भिन्नताले भाषा सिकाइमा अवरोध सिर्जना हुन्छ । जसअनुसार विद्यार्थीले आफ्नो पहिलो भाषाको अनुभवले दोस्रो भाषामा सामान्यीकरण गर्दछ र त्यो भाषामा त्रुटि हुन जान्छ (अधिकारी, २०५६ : १३३) । यस्ता अवरोधलाई मनन गरी सुधार गर्दै लगेमा भाषा सिकाइमा सुधार आउनुका अतिरिक्त भाषा सिकाइ सरल र सहज बन्दछ ।

त्रुटि विश्लेषण र भाषा शिक्षण एक सिक्काका दुई पाटा समान छन् । यिनलाई एकआपसमा पृथकीकृत गर्न सकिन्न । यीमध्ये एकको अभावमा भाषा शिक्षण प्रक्रिया अधुरो र अपुरो हुन सक्दछ । भाषा सिक्ने क्रममा सिकारूले विभिन्न त्रुटि गर्दछन् । त्यस्ता त्रुटिलाई पहिचानका साथसाथै क्रमशः न्यून गर्दै लगेर भाषा सिकाइ गरिन्छ । भाषा सिकाइका क्रममा गरिने त्रुटिहरू अक्षम्य हुन् भन्ने धारणा परम्परागत मान्यता हो । त्रुटि विश्लेषणका आधारमा सिकाइ प्रक्रियामा त्रुटिहरू हुन सक्छन् । कुनै पनि सिकारूले त्रुटि नगरीकन सिक्न सक्दैन, उसले त्रुटि गरेर मात्र सिक्दछ भन्ने मान्यता राखिन्छ । जसरी प्रशस्त त्रुटि गरेपछि मात्र कुनै काम सम्पन्न गर्न सकिन्छ, त्यसैगरी भाषालाई स्वभाविक वातावरणमा सिकेको हुन्छ, त्यसले त्रुटि गरेरै सिकेको हुन्छ । विना त्रुटि भाषा सिक्न असम्भव छ । त्रुटि भयो भनेर भाषा प्रयोग नगर्नेले कहिल्यै पनि भाषा सिक्न सक्दैन । त्रुटि नै सिकाइलाई सफलताको बिन्दुसम्म पुऱ्याउने मार्ग हो । त्यसैले त्रुटिलाई सफलताको द्योतक र सिकाइलाई प्रगतिको लक्ष्यसम्म पुऱ्याउने माध्यम भन्न सकिन्छ ।

सिकाइका क्रममा भएका त्रुटिहरूले शिक्षार्थी सिक्दछ, उसले सिकाइ पूरा भएको छैन भन्ने थाहा पाइन्छ । यसले शिक्षार्थीले त्रुटि पहिचान गरी त्रुटिको निराकरण गर्न सघाउ पुऱ्याउछ भने शिक्षकलाई विद्यार्थीले कहाँ गल्ती गर्‍यो र त्यस्ता त्रुटिहरू गर्ने कार्यकलापबारे जानकारी दिन्छ । त्यसैले के भन्न सकिन्छ भने त्रुटि विश्लेषण भाषा सिकाइको अध्ययन गर्ने प्रक्रियाको एउटा

महत्त्वपूर्ण पद्धति हो । यसले त्रुटिपरक दृष्टिले प्रत्येक भाषाका सिकाइ प्रक्रियाको अध्ययन गर्ने हुनाले एकातिर यसबाट सम्बन्धित भाषाका शिक्षार्थीले गर्ने त्रुटिहरूको ज्ञान हुन्छ भने अर्कातिर भाषाको सिकाइक्रम तथा प्रवृत्तिको समेत जानकारी प्राप्त हुने हुनाले यसको अध्ययनको महत्त्व प्रायोगिकका साथै सैद्धान्तिक दृष्टिले पनि बढ्दै गएको छ (अधिकारी, २०५६ : १२९) ।

भाषा सिकाइका क्रममा जबसम्म सिकारूले गरेका त्रुटिवारे शिक्षकलाई जानकारी हुँदैन तबसम्म शिक्षकले सिकाइको त्रुटि पहिल्याएर त्यस्ता त्रुटिहरूप्रति सिकाइलाई सचेत बनाउन सक्दैन । ऊ त्यस्ता त्रुटि र कमजोरीप्रति अनभिज्ञ नै रहन्छ । भाषा शिक्षकले सिकाइका त्रुटि थाहा पाएमा उनीहरूलाई कुनकुन कुरा सिकन सहज भएको छ, कुनकुन कुरा सिकन कठिन भएको छ, कुनकुन क्षेत्रमा बढी त्रुटि भएको छ, सिकाइका क्रममा के कस्ता कठिनाइ र समस्याहरू देखापरे, के कस्ता सामग्री उपयोगी भए, के कस्ता सामग्री आवश्यक परेजस्ता कुराहरू थाहा पाएर त्रुटि निवारणका लागि सहयोग गर्न सक्दछ । यसरी शिक्षार्थीहरूको त्रुटिको अध्ययनले उनीहरूको सिकाइ प्रक्रिया तथा प्रवृत्तिको जानकारीका साथै शिक्षक स्वयम्का लागि समेत पृष्ठपोषणको काम गर्दछ । कथ्य र लेख्य गरी भाषाका दुई रूप हुन्छन् । कथ्य भाषा बोलचालको भाषा हो । यो बढी अनौपचारिक र सहज प्रकृतिको हुन्छ । आदिम समयदेखि नै विभिन्न रूपमा कथ्य भाषाको प्रयोग मानिसले गर्दै आएको छ । लेख्य भाषा लेखेर अक्षरका माध्यमबाट व्यक्त गरिन्छ । यो औपचारिक प्रकृतिको हुन्छ । लेख्य भाषा कथ्य भाषा कथ्यको तुलनामा धेरैपछि विकसित भएको हो । लेख्य भाषा कथ्यको तुलनामा सहज हुँदैन । त्यसैले यो कृत्रिम हुन्छ । तुलनात्मक रूपमा हेर्दा कथ्यभन्दा लेख्य भाषामा बढी त्रुटिहरू औँल्याउन सकिन्छ (गुरागाई, २०६५ : ११) ।

सिकाइका क्रममा सिकारूहरूले एकै किसिमका मात्र त्रुटि नगरी अनेकौँ किसिमका त्रुटि गरेका हुन्छन् । यस्ता त्रुटिहरूलाई हेर्ने विभिन्न आधारहरू हुन्छन् । यसरी समयमा हेर्दा सिकारूले गरेका त्रुटिको अध्ययन गर्न आवश्यक ठानेर त्यस्ता त्रुटिको विश्लेषण गर्नु नै हुन्छ ।

त्रुटि विश्लेषणको परिभाषा

त्रुटि विश्लेषण एक आधुनिक विषयको रूपमा देखापरेको विधा हो । त्रुटि विश्लेषणका सम्बन्धमा केही विद्वानहरूले दिएका भनाइहरूलाई परिभाषाका रूपमा निम्नअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

डेभिड क्रिष्टलको भनाइअनुसार “भाषा शिक्षण र सिकाइमा विदेशी भाषा सिकिरहेको व्यक्तिले गर्ने भूलहरूको पहिचान, वर्गीकरण तथा व्यवस्थित व्याख्या गर्ने प्रविधिलाई त्रुटि विश्लेषण भनिन्छ” (गौतम, २०६१ : ८६) ।

एस्.पिड. कर्डरका अनुसार “भाषा सिकाइका क्रममा सिकने व्यक्तिहरूले गरेका त्रुटिहरूको अध्ययनबाट उसको त्यस क्षेत्रमा कतिको ज्ञान छ भन्ने कुरा अनुमान गर्न सकिन्छ । त्रुटि विश्लेषणबाट उसले अझ कुन कुन कुरा सिक्न बाँकी छ भन्ने कुरा पत्ता लगाउन सकिन्छ । कुनै व्यक्तिले गरेका त्रुटिहरूको भाषा वैज्ञानिक शब्दमा वर्णन र वर्गीकरण गरेर एउटा त्यस्तो चित्र बनाउन सकिन्छ, जसले भाषा सिकाइमा समस्या उत्पन्न गर्ने भाषिक विश्लेषणहरू बनाउँछन्” (गौतम, २०६१ : ८३) ।

पारसमणि भण्डारीका अनुसार “भाषा सिकने वा भाषाको प्रयोग गर्ने क्रममा मानिसहरूले के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् र त्यस्ता त्रुटि के कति कारणले गर्दा भएका हुन्छन् भन्ने कुराको अध्ययन, विश्लेषण गर्ने कामलाई त्रुटिविश्लेषण भनिन्छ” (बाँनिया, २०६६ : १६) ।

यसरी त्रुटि विश्लेषणलाई त्रुटिहरूको व्यक्तिगत र वैज्ञानिक अध्ययन प्रक्रियाको रूपमा बुझ्नु उपयुक्त देखिन्छ । त्रुटि विश्लेषण खासगरी दोस्रो र विदेशी भाषा शिक्षणको क्रममा गरिने भए पनि मातृभाषा सिक्दै गरेका बालकहरूले गर्ने त्रुटि तथा मानक भाषा सिकने क्रममा सोही भाषालाई मातृभाषाका रूपमा बोल्ने व्यक्तिहरूले गर्ने त्रुटिलाई पनि त्रुटिविश्लेषण अन्तर्गत समेट्न सकिन्छ । विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन र विश्लेषण निम्न उद्देश्यले गरिन्छ :

- कुनै व्यक्तिले कसरी भाषा सिक्छ भन्ने पत्ता लगाउन,
- कुनै व्यक्तिले कतिको राम्ररी भाषा जानेको छ भन्ने पत्ता लगाउन,
- भाषा सिकाइमा हुने साभ्ना कठिनाइहरूको जानकारी प्राप्त गर्न,

त्रुटिका प्रकार

सामान्यतः त्रुटि भन्नाले लिखित मौखिक रूपमा भाषिक व्यवहार हुने निर्बल वा कमजोर पक्ष हो भन्ने बुझिन्छ (लम्साल, २०५६ : २१६) । भाषिक आर्जनका क्रममा यस्ता निर्बल पक्षहरू देखिने गर्दछन् । खास गरेर पहिलो भाषा आर्जनका क्रममा भन्दा दास्रो भाषा आर्जनका क्रममा बढी त्रुटि हुने गर्दछन् । सिकारूले भाषिक आर्जनका क्रममा गरेका त्रुटिहरूको अध्ययन गर्दा अनुसन्धानले अव्यवस्थित त्रुटि, व्यवस्थित त्रुटि र उत्तर व्यवस्थित त्रुटि गरी तीन प्रकारका त्रुटिलाई समेटेको देखिन्छ । हेमाङ्गराज अधिकारीले विदेशी भाषाशास्त्री कर्डरको मान्यतालाई स्वीकार गरेका छन् । अंग्रेज भाषाशास्त्री एस्. (पिड) कर्डरले त्रुटिलाई निम्नलिखित तीन प्रकारमा विभक्त गरी त्यसको अध्ययन गरेका छन्, जसलाई निम्नानुसार अलग-अलग चर्चा गर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५ : २१६) ।

अव्यवस्थित त्रुटि

यो प्रारम्भिक चरणमा हुने त्रुटि हो । भाषा आर्जनको क्रममा विद्यार्थीहरूले कहिले एक किसिमको त्रुटि गर्दछन् भने कहिले अर्कै किसिमको त्रुटि गर्दछन् । यस्ता त्रुटिमा कुनै निश्चित ठाउँमा त्रुटि भएको छ भनेर भन्न सकिँदैन । यस्ता त्रुटिहरूमा नियमितता नभई अनियमितता र अनिश्चितता रहने गर्दछ । डा. हेमाङ्गराज अधिकारीले यस त्रुटिलाई प्रारम्भिक त्रुटिका रूपमा स्वीकार गरेका छन् । यस प्रकारको त्रुटि व्यक्तिपिच्छे फरकफरक हुन्छ । यही त्रुटिलाई नै अव्यवस्थित त्रुटिका रूपमा लिइन्छ (लम्साल, २०६५ : २१६) ।

व्यवस्थित त्रुटि

यो दोस्रो चरणको त्रुटि हो । नियमित रूपमा दोहोरिएर हुने त्रुटि नै व्यवस्थित त्रुटि हो । सिकारूले एउटै कुरा बारम्बार दोहोर्याइ-तेर्याइ गल्ती गर्दै जान्छ भने यस्ता त्रुटिलाई व्यवस्थित त्रुटि भनिन्छ । यस्तो त्रुटि समूहगतभन्दा वैयक्तिक रूपमा बढी हुने गर्दछ । यसमा सिकने क्रममा कहाँकहाँ र कस्तो अवस्थामा त्रुटि भएको छ भनेर थाहा पाउन सकिन्छ । डा. हेमाङ्गराज अधिकारीले यसप्रकारको त्रुटिलाई नियमित रूपमा चित्रण गरेका छन् (लम्साल, २०६५ : २१७) ।

उत्तर व्यवस्थित त्रुटि

उत्तर व्यवस्थित त्रुटिलाई असावधानीगत त्रुटि पनि भनिन्छ । यस्तो प्रकारको त्रुटि भाषा सिकिसकेपछि हुने गर्दछ । भाषा सिकाइका क्रममा असचेत हुँदाको अवस्थामा यस्ता प्रकृतिको त्रुटि हुने गर्दछ । यस प्रकारका त्रुटि अनियमित हुन्छन् । डा. हेमाङ्गराज अधिकारीले अंग्रेजी भाषाशास्त्री एच.पिड. कर्डरले उल्लेख गरेको त्रुटिको दोस्रो प्रकृति उत्तर व्यवस्थित त्रुटिलाई असावधानीगत त्रुटिका रूपमा स्वीकार गरेका छन् (गौतम, वासुदेव, २०६५ : २१७) । त्रुटिका प्रकारलाई रूपरचनागत, वर्णगत तथा व्याकरणगत त्रुटि भनेर वर्गीकरण गरिएको पनि पाइन्छ । जसलाई निम्नानुसारले अध्ययन गर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५ : २१७) ।

वर्णगत त्रुटि

एउटा भाषामा पाइने कतिपय वर्णहरू अर्का भाषामा हुँदैनन् । यस्ता वर्णहरूको उच्चारणमा कुनै विद्यार्थीले त्रुटि गरेमा त्यसलाई वर्णगत त्रुटि भनिन्छ ।

व्याकरणगत त्रुटि

व्याकरणगत त्रुटिहरूलाई पनि रूप रचनागत, शब्द प्रयोगगत, वर्ण विन्यासगत, अर्थगत र सन्दर्भगत त्रुटिहरू भनेर अलग-अलग राख्न सकिन्छ ।

रूपरचनागत त्रुटि

रूपको निर्माण र प्रयोग गर्दा हुने त्रुटिहरू नै रूपरचनागत त्रुटिहरू हुन् । जस्तै: विभक्ति चिह्न प्रयोग गर्दा त्योमा (त्यसमा) केलाई (कसलाई) हुन् । प्रेरणार्थक क्रिया प्रयोगमा लगाउँछु (लगाउँछु), अनादरार्थी एकवचन सर्वनाममा 'हरू' जोड्दा हुने जस्तै : योहरू (यिनीहरू), यी बाहेक लिङ्ग, वचन, पुरुष र कालका थुप्रै त्रुटिहरू नेपाली भाषा आर्जन र सिकाइको क्रममा हुने गरेका पाइन्छन् (बाँनिया, २०६६ : १४) ।

शब्द प्रयोगगत त्रुटि

एउटा शब्दको प्रयोग गर्नुपर्नेमा अर्को शब्दको प्रयोग भएर हुने त्रुटिलाई शब्द प्रयोगगत त्रुटि भनिन्छ (बाँनिया, २०६६ : १५) ।

वर्णविन्यासगत त्रुटि

वर्णविन्यासगत त्रुटिहरू लेख्य भाषासँग सम्बन्धित त्रुटिहरू हुन् । लेखनका क्रममा प्रयोग गर्नुपर्ने उपयुक्त वर्णविन्यासको प्रयोग नभएमा यस प्रकारको त्रुटि भएको मानिन्छ । नेपाली भाषामा यस प्रकारका त्रुटिहरू सबभन्दा बढी ह्रस्वदीर्घ सम्बन्धि प्रयोगमा देखापर्ने त्रुटिहरू हुन् । यी बाहेक श/ष र स को प्रयोग ज्ञ र ग्यं को प्रयोगमा पनि विन्यासगत त्रुटिहरू देख्न सकिन्छ (बाँनिया, २०६६ : १५) ।

अर्थगत त्रुटिहरू

भाषामा सबै भाषिक एकाइहरूको प्रयोग समान हुँदैन । कतिपय भाषिक एकाइहरू प्रशस्त प्रयोग हुन्छन् भने कतिपयको प्रयोग तुलनात्मक रूपमा न्यून हुन सक्छ । मातृभाषी र दोस्रो भाषाको शिक्षार्थी दुवैले यस कुराको त्रुटि गर्ने गरेको पाइन्छ ।

सन्दर्भगत त्रुटि

एउटा सन्दर्भमा प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा अर्कै सन्दर्भमा प्रयोग गरियो भने त्यसलाई सन्दर्भगत त्रुटि भनिन्छ (बाँनिया, २०६६ : १५) ।

त्रुटि विश्लेषणको प्रक्रिया

त्रुटिको सामान्य वा विशिष्ट अध्ययन पश्चात् त्रुटिको प्रकृति तथा स्रोत पत्ता लगाउन सकिन्छ । जबसम्म त्रुटिको प्रकृति र स्रोत पत्ता लगाउन सकिँदैन, तबसम्म त्रुटिहरूलाई पूर्णतः निराकरण गर्न सकिँदैन । अतः त्रुटिको पहिचान गरी सोही पहिचानको आधारमा कुन वर्गमा यसलाई राख्ने र कसरी यस निर्बल पक्षलाई सबल बनाउने भन्ने सन्दर्भमा त्रुटि विश्लेषणका

प्रक्रियात्मक पद्धतिको आधारमा ती त्रुटिहरूलाई निराकरण गर्नु नै यसको सुगम मार्ग हो । त्रुटि विश्लेषण प्रक्रियालाई दुई भागमा विभाजन गरेर निम्नानुसार हेर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५ : २१७) ।

पूर्व निर्धारित पद्धति

सिकारूले भाषा व्याकरणगत कोटि अन्तर्गत के कस्ता त्रुटिहरू गर्दछन् भन्ने अनुमानका भरमा उनीहरूको अभिव्यक्तिको आधारमा सङ्कलित त्रुटिहरूको वर्ग छुट्याई पूर्व निश्चित ढङ्गले गरिने पद्धति नै पूर्व निर्धारित पद्धति हो । यस्तो विश्लेषण मौखिक वा लिखित दुवै तरिकाबाट गर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५ : २१७) ।

पश्च निर्धारित पद्धति

यस प्रकारको पद्धतिमा खास अभिव्यक्तिको विश्लेषण पश्चात् कुनै एउटा पक्षको अध्ययन गरेर सङ्कलित गरिएको त्रुटिको पहिचान गरी त्रुटिको छुट्याउने काम गरिन्छ । यही नै पूर्व निर्धारित र पश्च निर्धारित पद्धतिमा देखापर्ने मुख्य अन्तर हो ।

दोस्रो भाषा सिकाइका सन्दर्भमा त्रुटि विश्लेषण प्रक्रियालाई पहिचान, वर्णन र व्याख्या गरी तीन तरिकाबाट उल्लेख गर्न सकिन्छ (लम्साल, २०६५ : २१७) ।

(क) त्रुटिको पहिचान

त्रुटिको पहिचान भन्ने बित्तिकै त्रुटि कहाँ कसरी भएको छ भनेर चिन्नु हो । त्रुटि विश्लेषणको यस चरणमा त्रुटि कहाँ भएको छ भनेर चिन्ने मात्र काम गरिन्छ । यो त्रुटि विश्लेषणको प्रथम एवम् महत्त्वपूर्ण चरण हो । यसको निम्ति विद्यार्थीहरूको अभिव्यक्तिको रेकर्ड गरिन्छ र सो रेकर्डको सूक्ष्म अध्ययन गरी त्रुटि भएका ठाउँहरूको र त्रुटिपूर्ण भाषिक एकाइहरूको पहिचान गरिन्छ । यसैगरी विद्यार्थीले सामुहिक वा व्यक्तिगत त्रुटि कुन हो सो कुराको पहिचान गर्नुपर्ने हुन्छ । यसरी नै विद्यार्थीको खुल्ला र लुप्त कुन प्रकारको त्रुटि हो सो कुरा पत्ता लगाउनु पर्दछ (बाँनिया, २०६६ : १६) ।

(ख) त्रुटिको वर्णन

त्रुटिको पहिचान भैसकेपछि त्यसको वर्णन गर्नुपर्ने हुन्छ । त्रुटिको वर्णनको क्रममा यसलाई विभिन्न प्रकारका वर्गीकरण गरी विश्लेषण गरिन्छ । यो पूर्णतः वस्तुगत विश्लेषणमा आधारित हुन्छ । यसरी त्रुटिको वर्णन गर्न निम्न कुरामा ध्यान दिनुपर्दछ :

- प्रसङ्गमा प्रयोग गरियो भने त्यो प्रसङ्गत त्रुटि हुन आउँछ । कुनै विषयमा प्रयोग हुने खास शब्दको सट्टामा अर्को शब्द प्रयोग गरेमा विषयगत त्रुटि हुन आउँछ (बाँनिया, २०६६ : १६) ।
- सामाजिक त्रुटि सामाजिक रूपले अस्वीकार्य भाषिक एकाइको प्रयोग गरेमा त्यसलाई सामाजिक त्रुटि भनिन्छ ।
- पाठगत त्रुटि अव्याकरणिक वाक्य संरचनाको प्रयोग गरेमा उत्पन्न हुने त्रुटिलाई पाठगत त्रुटि भनिन्छ (बाँनिया, २०६६ : १६) ।

(ग) त्रुटिको व्याख्या

त्रुटिको व्याख्याको चरणमा त्रुटि हुने कारणहरूको खोजी गरिन्छ । अन्तरभाषिक कारण आफ्नो मातृभाषाको कारणले अर्को भाषा सिकने क्रममा त्रुटि उत्पन्न भएमा त्यस प्रकारको त्रुटिको कारणलाई अन्तरभाषिक कारण भनिन्छ । यसैगरी अन्तरभाषिक कारण जुन भाषा सिक्दै वा आर्जन गर्दै गरेको हो, त्यही भाषाको कारणले त्रुटि हुन गएमा, त्यसलाई भाषान्तरिक कारण भनिन्छ ।

अन्य कारणहरू - आन्तरिक र अन्तरभाषिक कारणका अतिरिक्त त्रुटि हुने अन्य कारणहरू पनि छन्, जस्तै :

- सामाजिक सन्दर्भ,
- शिक्षण सामग्रीको गलत छनोट र गलत प्रयोग,
- शिक्षार्थीको उमेर,
- विश्वव्यापी अवरोध वा कठिनाइ,
- क्रमगत कठिनाइ,
- लक्ष्यभाषा नियमको अभाव,
- कक्षा कोठाको वातावरण

यी त्रुटि विश्लेषण प्रक्रियाका साथै डा. हेमाङ्गराज अधिकारीले यसको प्रक्रियालाई निम्न अनुसार विभाजन गरेका छन् (बाँनिया, २०६६ : १६) :

(क) पहिचान

(ख) वर्गीकरण

(ग) वर्णन/व्याख्या

(घ) निराकरण

यसरी त्रुटि विश्लेषण गर्ने प्रक्रियाको वर्णन गरेको पाइन्छ ।

वर्णविन्यास र लेख्य चिह्नको सैद्धान्तिक परिचय

वर्णविन्यासको परिचय

वर्णहरूलाई गल्ती नहुने गरी शब्दमा र चिह्नहरूको उचित प्रयोग गरेर वाक्यमा लेख्ने कामलाई वर्णविन्यास भनिन्छ । व्याकरण र शब्दकोशको नियम अनुसार लेखिने यस कामलाई हिज्जे वा वर्तनी पनि भनिन्छ । यसमा ह्रस्वदीर्घ सम्बन्धी नियम, वर्ण र अक्षरहरूको उचित व्यवस्था, श, ष, स को प्रयोग खुट्टा काट्ने तथा नकाट्ने शब्द-शब्द जोड्ने वा छुट्याउने तथा लेख्य चिह्नको योजन आदि पदछन् । लेख्य चिह्न बाहेक वर्णविन्यासका अन्य कुराहरूमा आइपरेका समस्याहरूलाई केही हदसम्म शब्दकोशले समाधान गर्दछ (बराल र एटम, २०६६:१४) ।

भाषालाई व्यवस्थित रूपमा अधि बढाउन वर्णविन्यासले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको हुन्छ । वर्णविन्यास लेख्य भाषामा मात्र उपयोग गरिन्छ । कथ्य भाषामा वर्णविन्यासको उपयोग हुँदैन । कथ्य भाषामा एउटै वर्णलाई कहिले ह्रस्व र कहिले दीर्घ बनाएर प्रयोग गरिन्छ तर लेख्य भाषामा यसो गरिएमा त्यसको अर्थमा अनेकता, भाषामा अराजकता र भाषिक जटिलाको स्थिति सिर्जना हुन्छ । त्यसैले लेख्य भाषामा यसो गर्नु ग्राह्य हुँदैन । लेख्य भाषामा वर्णहरू लेख्दा समान उद्देश्यका लागि एउटै वर्णविन्यासको व्यवहार गरिन्छ ।

वर्णविन्यासलाई अभि गहिरिएर हेर्ने हो भने वर्ण र विन्यासको योगबाट वर्णविन्यास शब्द बन्दछ । यसको अर्थ वर्णलाई उचित किसिमले राख्नु भन्ने हुन्छ । वर्णलाई व्याकरणिक नियम अनुसार उपयुक्त रूपले विन्यास गरेर लेख्ने कामलाई वर्णविन्यास भनिन्छ (भट्टराई, २०६०:१५) । वर्णविन्यास भाषाको लेख्य रूपसँग बढी सम्बन्धित छ । वर्णविन्यास अर्थसँग सम्बन्धित हुन्छ । भाषा प्रयोग गर्दा अर्थ बुझिएन र अस्पष्ट भयो भने त्यो प्रभावकारी हुँदैन । अतः वर्णविन्यासमा त्रुटि हुनुहुँदैन । जस्तै: “मलाई ‘फूल’ मन पर्छ” भन्दा बगैँचामा फुल्ने फूल मन पर्दोरहेछ भन्ने बुझिन्छ । यसरी वर्णको सम्बन्ध अर्थसँग हुने हुँदा वर्णविन्यास र अर्थको सम्बन्ध राम्रो हुन्छ । व्याकरणको स्वीकृत नियमानुसार वर्णको प्रयोग गर्ने काम नै वर्णविन्यास हो । नेपाली वर्णविन्यासअन्तर्गत ह्रस्व-दीर्घ (इ/ई/उ/ऊ/ी/ी/ू) व/व/ओ को प्रयोग, श/ष/स को प्रयोग, य/ए/रिन्, क्ष/छे, क्ष्य, ड/ञ/ण/न/म, शिर्बिन्दु (ँ)/ चन्द्रबिन्दु (ँ)/ अजन्त (खुट्टा

नकाटने) / हलन्त (खुट्टा काटने), पदयोग/ पदवियोग विभिन्न लेख्य चिह्नहरूसँग सम्बन्धित नियम पर्दछन् (गुरागाई, २०६५ : १८) ।

वर्णविन्याससँग सम्बन्धित पक्षहरू

ह्रस्व-दीर्घ

नेपालीमा स्वरहरू र व्यञ्जनमा लाग्ने मात्राहरूमध्ये केही स्वर र केही मात्राका दुई भेद छन्, ह्रस्व र दीर्घ । खास गरेर जस्तो उच्चारण भएपनि केही अवस्थामा इ वा ि र केही अवस्थामा ई वाी लेख्ने गरिन्छ । तसर्थ ह्रस्व स्वरवर्ण भन्नाले अ, इ, उ, ऋ स्वरवर्ण र यिनका मात्रा ि, उ र दीर्घ भनेर ई र ऊ तथा यिनका मात्रा ि, ू लाई सङ्केत गरिएको छ । यसरी नेपाली भाषामा प्रयोग हुँदै आएका तद्भव, आगन्तुक र तत्सम शब्दका ह्रस्वसम्बन्धी नियमलाई आधार मानेर प्रयोग गरिन्छ ।

‘श’, ‘ष’ र ‘स’ वर्ण

नेपाली भाषामा प्रायः तद्भव र आगन्तुक शब्दमा स को प्रयोग गरिन्छ । भाषिक अध्ययनमा यिनको प्रयोगको बारेमा ज्ञान हासिल गर्नु अति आवश्यक देखिन्छ । नेपाली उच्चारणमा स मात्र हुन्छ । तालव्य ‘श’ र मूर्धन्य ‘ष’ संस्कृत लिपिबाट आएको हो । यसैले उच्चारण एकै प्रकारको भए पनि वर्णचाहिँ तीनवटा देखिन्छन् ।

‘ब’ र ‘व’ वर्ण

तद्भव र आगन्तुक शब्दमा प्रायः उच्चारण अनुसार ‘ब’ र ‘व’ वर्णको प्रयोग गरिन्छ । तसर्थ यस्ता शब्दमा यी वर्ण छुट्याउन गाह्रो पर्दैन । नेपालीमा प्रचलित तत्सम शब्दहरूका ‘ब’ उच्चारण भए पनि कतिपय शब्दमा ‘व’ लेख्नुपर्ने स्थिति छ । तसर्थ कुन ठाउँमा कुन वर्णको प्रयोग गरिन्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीले थाहा पाउनु आवश्यक छ ।

चन्द्रबिन्दु र शिरबिन्दु

स्वरसँग उच्चारित हुने नासिक्य ध्वनिको प्रतिनिधि चिह्न चन्द्रबिन्दु हो । डिकामाथि जुनको आधार र बिचमा थोप्लो दिएर लेखिने चन्द्रबिन्दुलाई जुनटीकी पनि भनिन्छ । व्यञ्जनसहित वा रहित स्वरलाई अनुनासिक बनाउँदा चन्द्रबिन्दु (िँ) दिइन्छ । जस्तै : आँसु, गाउँ । स्वरपछि उच्चारित हुने नासिक्य ध्वनिको प्रतिनिधि चिह्न शिरबिन्दु हो । यसलाई उच्चारण गर्दा मुख बन्द हुन्छ र नाकबाट सास निस्कन्छ । शिरबिन्दुलाई अनुस्वार पनि भनिन्छ (बाँनिया, २०६६:१९) । शिरबिन्दु वा अनुस्वार लेख्दा डिकामाथि थाप्लो (िं) दिनुपर्दछ । जस्तै : अंश, वंश, संरक्षण, संसार, आदि ।

पञ्चम वर्गका वर्णको प्रयोग

वर्णहरूलाई वर्गीकरण गर्दा प्रथम वर्गमा क् च् ट् त् प् द्वितीय वर्गमा ख् छ् ह् थ् फ् तृतीय वर्गमा ग् ज् ड् द् ब् चतुर्थ वर्गमा घ् भ् ध् भ् र् इ् ज् न् म् पञ्चम वर्गका वर्णहरूमा पर्दछन् । पञ्चम वर्गका यी वर्णहरू नासिक्य हुन् । यिनले स्वरवर्णभन्दा पछि उच्चारित हुने नासिक्य ध्वनि शिरबिन्दु (i̇) को काम गर्दछन् । तर पञ्चम वर्गका वर्ण र शिरबिन्दुको प्रयोग क्षेत्र फरक छ (बाँनिया, २०६६:१९) ।

पदयोग र पदवियोग

पदयोग भनेको शब्दहरूलाई जोडेर लेख्नु हो भने पदवियोग भनेको शब्दहरूलाई छुट्याएर लेख्नु हो (बराल, एटम, २०६६:२२) । एउटा पदमा अर्को पद योग हुनु वा जोडिनु पदयोग र छुट्टाछुट्टै रहनु पदवियोग हो । पदयोग गर्दा निश्चित नियमका आधारमा जोडिने शब्दहरूलाई एउटै डिकामा जाडेर लेख्नुपर्छ र वियोग हुने शब्दलाई छुट्टाछुट्टै डिको दिएर लेख्नुपर्छ । जोडिने पदलाई छुट्टै छुट्याएर लेख्नुपर्नेलाई जोडेर र कुनै पनि पदलाई डिको नदिई लेखेमा वर्णविन्यासगत त्रुटि मानिन्छ ।

‘ऋ’ र ‘रि’, ‘री’

संस्कृतमा ऋ वर्णले मूर्धन्य स्वर ध्वनिको काम गरेको छ । यसरी नेपालीमा ऋ को उच्चारण ‘रि’ ‘री’ को उच्चारण एउटै छ । ऋ को प्रयोग तत्सम शब्दमा हुन्छ । जस्तै : ऋग्वेद, ऋचा, ऋण, ऋतु, ऋषि हुन्छ भने रि र रीको प्रयोग तत्सम, तद्भव र आगन्तुक सबै शब्दमा हुन्छ । जस्तै : रिपोर्ट, रिक्सा, रिबन, रिक्तो, रिक्कापी, रिल आदि (बाँनिया, २०६६:१९) ।

‘ए’ र ‘य’ सम्बन्धी

क्रिया, कृदन्त र अव्यय धातुबाट बनेका विशेषण र सङ्ख्यावाचक विशेषण शब्दमा प्रायः ‘ए’ को प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : क्रिया- आए, आएन । कृदन्त अव्यय- आएर, खाएर । विशेषण- सर्वनाम र सर्वनामबाट बनेका व्युत्पन्न शब्द, केही आगन्तुक शब्द र केही भूतकालिक क्रियामा ‘य’ को प्रयोग गरिन्छ (बराल, २०६६:६) । जस्तै : यसरी, त्यो, घरानियाँ, थियो आदि ।

‘छ’, ‘छे’ र ‘छ्य’ को प्रयोग

नेपाली धातु र सम्पूर्ण क्रियाहरूमा उच्चारण अनुसार छ र छे को प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : छेत्री, छेउ, छेक, छेपारो, छेलो आदि ।

‘क्ष’, ‘क्षे’ र ‘क्ष्य’ सम्बन्धी

तत्सम शब्दमा क्ष, क्षे र क्ष्यको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : क्षण, क्षय, क्षमता, दक्ष्य, पक्ष, क्षेत्र, क्षेप्यास्त्र, लक्ष्य, भक्ष्य, आरक्ष्य आदि ।

‘ग्यँ/ग्याँ’ र ‘ज्ञ’ को प्रयोग

नेपालीमा ग्यँ/ग्याँ र ज्ञ को उच्चारण उस्तैउस्तै भएता पनि प्रयोग क्षेत्रचाहिँ भिन्नभिन्न देखिन्छ । ज्ञ को प्रयोग तत्सम शब्दमा भएको पाइन्छ भने ग्यँ/ग्याँ को प्रयोग आगन्तुक र तद्भव शब्दमा भएको पाइन्छ । जस्तै : अज्ञान, विज्ञप्ति, जिज्ञासा, यज्ञ, विज्ञान, संज्ञा, ग्याँस, ग्याँचे, ग्यारेन्टी, ग्यास्ट्रिक, ग्याङ आदि ।

‘इ’ र ‘ई’ सम्बन्धी

इ, यी को प्रयोगका निर्दिष्ट स्थल बाहेक अन्यत्र तद्भव शब्दहरू इट, इनार / आगन्तुक शब्दहरू - इनाम, फाइदा । तत्सम शब्दहरू ईश्वर, इच्छा आदि ।

लेख्य चिह्नहरूको परिचय र प्रयोग

नेपाली भाषा देवनागरी लिपिमा लेखिन्छ । यस लिपिमा वर्णबाहेक चिह्नहरूको पनि प्रयोग गरिन्छ । लिखित रूपमा भाव व्यक्त गर्दा स्रोता आफू सक्षम नहुँदा व्यक्त गर्न चाहेको कुरा प्रष्ट रूपमा प्रस्तुत गर्न लेख्य चिह्नहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यस्ता चिह्नलाई लेख्य चिह्न भनिन्छ । यी चिह्नहरूको परिचय र प्रयोग निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

अल्पविराम (,) चिह्न

शब्द, वाक्यांश छुट्याउँदा अथवा वाक्यमा हुने छोटो विश्रामका लागि प्रयोग गरिने चिह्न (,) लाई अल्पविराम भनिन्छ । जस्तै : राम, श्याम, हरि, गोविन्द, पोखरा, बुटवल र ऊ असल छ, दयालु र इमान्दार छ आदि ।

अर्धविराम (;) चिह्न

अल्पविरामभन्दा केही बढी र पूर्णविरामभन्दा कम समय अडिँदा अथवा वाक्यमा पूर्णविराम चिह्नभन्दा पहिले प्रयोग गरिने चिह्नलाई अर्धविराम भनिन्छ । जस्तै :

- घरको भ्याल उदाङ्गै छ ; सबै ढोका खुल्ला छन् ।
- नाचिरहेका छन् ; खाइरहेका छन् ; सबै भोजमा मस्त छन् ।

पूर्णविराम (।) चिह्न

वाक्य पूरा भएपछि पूर्णविराम चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । यसका अतिरिक्त साल, महिना, गते राखेर लेख्दा पनि पूर्णविराम (।) चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : राम बजार गयो ।

प्रश्नवाचक (?) चिह्न

कुनै प्रश्न सोध्नु परेमा अथवा वाक्यमा आएका कुनै शब्दमा शङ्का लागेमा प्रश्न (?) चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- तिमी कहिले आयौ ?
- नेपालीमा संसदीय अनुशासन छ ?

विस्मयसूचक / उद्गार (!) चिह्न

आश्चर्य, खुसी, अफसोच, घृणा, भावपूर्ण सम्बोधन आदि भाव व्यक्त गर्दा यस (!) चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । भावको तिब्रता देखाउनु परेको खण्डमा एकभन्दा बढी चिह्नको प्रयोग गर्न पनि सकिन्छ । जस्तै :

- आम्मै ! तिमी यहाँ ?
- छि ! कस्तो फोहोर गरेको ।
- सानू ! अबदेखि यस्तो गल्ती नगर्नु ।
- तँलाई धिक्कार ! धिक्कार !! धिक्कार !!! आदि ।

निर्देशक (: / :- / -)

कुनै कुराको उदाहरण दिँदा वा भनेका कुरालाई स्पष्ट पार्दा वा सूचना दिँदा निर्देशक चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- प्राणीहरू किसिम किसिमका हुन्छन्, जस्तै : अमिबा, जुका, मानिस, जनावर, आदि ।
- नेपालमा थुप्रै दलहरू छन् : नेपाली काङ्ग्रेस, नेकपा एमाले, राप्रपा, नेकपा माआवादी, सद्भावना आदि ।
- तलका कुनै एक विषयमा निबन्ध लेख्नुहोस् :

(क) विद्यार्थीजीवन (ख) अनुशासन (ग) देशप्रेम

योजक (-) चिह्न

दुई वा दुईभन्दा बढी शब्दहरूलाई जोड्नु परेको खण्डमा अथवा लेख्दै गरेको हरफमा कुनै शब्द नअटाएमा पानाको दायाँ छेउमा योजक (-) चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सुख-दुःख, छहरा-पहरा, आ-आफ्नो आदि ।

उद्धरण (' '), (" ") चिह्न

कुनै कुरालाई जस्ताको तस्तै प्रयोग गर्दा, पुस्तकको नाम, कविता, कथा आदिको शीर्षक, पुरस्कारको नाम लेख्दा एकोहोरो उद्धरण चिह्नको प्रयोग गरिन्छ भने कसैको भनाइ प्रस्तुत गर्दा दाहोरो चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- मैले देवकोटाको 'मुनामदन' खण्डकाव्य र गुरुप्रसाद मैनालीको 'सहिद' कथा पढेको छु ।
- रामले भन्यो, "आज स्कुल लाग्दैन?"

कोष्ठक () चिह्न

क्रमिक रूपले उदाहरण दिनुपरेमा, अर्थ स्पष्ट पार्नु परेमा, संवाद, मनोवाद आदिमा अभिनयको सङ्केत गर्न वा परिवेश बुझाउन र सङ्ख्या बुझाउनका लागि कोष्ठक चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- राति राति आकाशमा सप्तर्षि तारामण्डल (ताराहरूको समूह) देखिन्छ ।
- जमान : साँच्ची कुरा भनूँ त, मीतज्यू ?
लाल : भन्नोस् न के कुरा ? (जमानसिंह अलि दुविधामा पर्छ)
- (१), (२), (३), (४) ।

तिर्यक (/) चिह्न

विकल्प जनाउनु पर्दा तिर्यक (/) चिह्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- उनी घर जान्छन् / जान्छिन् ।
- तिमी रोटी खान्छौ / खान्छ्यौ आदि ।

सङ्क्षेपक (.) चिह्न

कुनै शब्दलाई छोटकरीमा लेख्नुपर्दा (') यस चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

- न.पा - नगरपालिका

- डा. - डाक्टर
- वि.सं. - विक्रम सम्बत्
- पं. - पण्डित
- प्रा. - प्राध्यापक आदि ।

ऐजन (") चिह्न

लेखिएको कुरा जस्ताको तस्तै दाहोरिएर तल्लो लाइनमा लेख्नु पर्दा (") ऐजन चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

नेपालमा सबै भाषाभाषी बसेका छन् ।

" " जातजाति " " आदि ।

थप्ने (^) चिह्न

केही कुरा छुटेर थप्नु परेमा यस चिह्नको प्रयोग गरिन्छ । जस्तै :

रामकी

सीता ^ पत्नी हुन् ।

डिको (- - - - -) चिह्न

अक्षर लेखिसकेर अक्षरमाथि तानिएको धर्कोलाई डिको भनिन्छ । जस्तै :

म भात खान्छु । (डिको नदिएको)

म भात खान्छु । (डिको दिएको)

पद सङ्गतिको परिचय

वाक्यमा प्रयोग गरिएका शब्दहरू बिचको आपसी मेललाई सङ्गति भनिन्छ । अथवा वाक्यात्मक संरचनाभित्र आउने पदहरू बिचमा व्याकरणिक अभिलक्षणका आधारमा हुने मेललाई पदसङ्गति भनिन्छ । यसलाई भाषिक एकाइहरू बिचको समानता पनि भनिन्छ । एउटा प्रमुख भाषिक एकाइमा जे जे रूपगत व्याकरणिक कोटिहरू छन्, अर्को एकाइमा पनि त्यही रहनु नै सङ्गति हो । नेपाली भाषाका वाक्यमा आउने एकाइ बिचमा सङ्गति नमिले वाक्य अस्वाभाविक हुन्छ । वाक्यमा नाम, सर्वनाम, विशेषण र क्रियापदमा लिङ्ग, वचन, पुरुष तथा आदरको सङ्गति

भएन भने त्यसमा व्याकरणको अशुद्धि देखिन्छ र त्यस वाक्यले स्पष्ट अर्थ दिँदैन (बराल, २०६६ : ९९) । नेपाली वाक्यमा व्याकरणिक पद सङ्गति निम्नानुसार छन् :

कर्ता र क्रियामा सङ्गति

वाक्यमा रहेको कर्ता जुन लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा छ, क्रियापद पनि त्यही लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमा हुन्छ, जस्तै :

राम खेल्छ ।

सीता खेल्छे ।

तपाईं खेल्नुहुन्छ ।

यहाँ राम (कर्ता) पुलिङ्ग, एकवचन, तृतीय पुरुष र अनादर हुँदा खेल्छ (क्रियापद) पनि सोही अनुसार छ । त्यस्तै गरेर सीता खेल्छे, तपाईं खेल्नुहुन्छ पनि सोही अनुसार रहेका छन् ।

कर्म र क्रियापदको सङ्गति

कर्मवाच्य भएको वाक्यमा कर्मको लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरका आधारमा नै क्रियापद रहेको हुन्छ, जस्तै :

मद्वारा किताबहरू पढिए ।

बुबाद्वारा बहिनी कूटिई ।

चोरद्वारा आमा अपहरण गरिनुभयो ।

यहाँ (कर्ता) म, बुबा र चोरहरू अनुसार नै क्रियापद चलेको छ ।

नाम र सर्वनामको सङ्गति

नामपदको वचन र आदर अनुसार नै त्यस नामलाई साट्ने सर्वनामपद रहन्छ । यस स्थितिलाई नामपद र सर्वनामपदबिचको पदसङ्गति भनिन्छ ।

जस्तै :

छोरी आइन् । उनी यहीं बस्छिन् ।

केटाहरू पढ्छन् । उनीहरू हल्ला गर्दैनन् ।

माथिको उदाहरणमा छोरी र केटाहरू नामपद र उनीहरू सर्वनामपद हुँदा सङ्गति भएको पाइन्छ ।

विशेषण र विशेष्यको सङ्गति

वाक्यमा प्रयोग हुने विशेष्य (नाम) को जुन लिङ्ग, वचन, र आदर छ, विशेषणको लिङ्ग, वचन, आदर पनि उही रहन्छ, जस्तै :

कालो केटो

काली केटी

माथिको उदाहरणमा केटो र केटी दुवै विशेष्य हुन् भने कालो र काली दुवै विशेषण हुन् । यिनीहरूको सङ्गति भएको देखिन्छ ।

भेदक र भेद्यको सङ्गति

षष्ठी विभक्तिका चिह्नहरू को, का, की, रो, रा, री, नो, ना, नी लागेका शब्दहरू विशेषण हुन्छन्, जसलाई भेदक पनि भनिन्छ । भेद्य भनेको भेदकले विशेषता बुझाउने नाम हो । भेद्य जुन लिङ्ग, वचन र आदरमा हुन्छ, भेदकको पनि सोही लिङ्ग, वचन र आदरमा रहेर मेल हुन्छ । जस्तै :

मेरी छोरी, आफ्नो भाइ, उनीहरूको भान्जा ।

यहाँ भेद्य (छोरो, भाइ, भान्जा) एकवचन, पुलिङ्ग, अनादरमा भएकाले भेदक (मेरो, आफ्नो, उनीहरूको) पनि सोही लिङ्ग, वचन र आदरमा रहेका छन् ।

अध्याय : तिन

अध्ययनको प्रक्रिया / विधि

अध्ययनको संरचना

अनुसन्धान कार्य वैज्ञानिक भएकाले यसमा तथ्यमा आधारित अध्ययन, विश्लेषण तथा निरीक्षण गरिन्छ। यस शोधकार्यका लागि तुलनात्मक, पुस्तकालीय, वर्णनात्मक र क्षेत्रीय अध्ययन विधिको अवलम्बन गरी थारूभाषी विद्यार्थीले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिका कारणको खोजी गरी निष्कर्ष निकालिएको छ।

जनसङ्ख्या र नमुना

प्रस्तुत अध्ययनका लागि थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूको जनसङ्ख्यालाई जनसङ्ख्या नमुनाका रूपमा लिइएको छ तर अध्ययनका क्रममा सम्पूर्ण जनसङ्ख्यालाई समावेश गर्न अव्यवहारिक भएकाले भासि गाविसका ४ वटा सामुदायिक विद्यालय र ४ वटा संस्थागत विद्यालयका कक्षा आठमा पढ्ने विद्यार्थीहरू नमुनाका रूपमा रहेका छन्। प्रत्येक विद्यालयबाट थारूभाषी ४ छात्र र ४ छात्रा गरी जम्मा ६४ जनालाई नमुनाका रूपमा लिइएको छ। ती विद्यालयहरू निम्नानुसार छन् :

- (क) श्री भा. सि.उ.मा.वि
- (ख) श्री सरस्वती नि.मा.वि
- (ग) श्री सिवनगर मा.वि
- (घ) श्री पञ्चायत मा.वि
- (ङ) रामधुनी हायर सेकेण्डरी बोर्डिङ स्कूल
- (च) त्रिलियन्ट इङ्लिस बोर्डिङ स्कूल
- (छ) लर्ड बुद्ध इन्टरनेशनल बोर्डिङ स्कूल
- (ज) पब्लिक एकेडेमी

नमुना छनोट प्रक्रिया

यस अध्ययनका क्रममा सम्भावना नमुना छनोट विधिबाट सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूको प्रतिनिधित्व हुने गरी कोटा नमुना छनोट मार्फत जनसङ्ख्या छनोट गरिएको छ । भासि गाविसका ८ वटा विद्यालयबाट कक्षा आठमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूलाई प्रतिनिधि विद्यार्थीका रूपमा लिइएको छ जसमा ८ वटा विद्यालयमा ४/४ जना छात्र छात्रा पर्ने गरी ६४ जना विद्यार्थी छनोट गरिएको छ ।

तथ्याङ्क सङ्कलनका साधन

प्रस्तुत शोधकार्यका लागि निम्नानुसारका सामग्री सङ्कलन गरी वर्णनात्मक, विश्लेषणात्मक, क्षेत्रीय अध्ययन र तुलनात्मक पद्धति अवलम्बन गर्दै निम्नानुसारका प्राथमिक र द्वितीयक सामग्रीहरूको उपयोग गरिएको छ ।

प्राथमिक सामग्री

यस अध्ययनको प्राथमिक स्रोतको सामग्री थारूभाषी विद्यार्थीबाट प्रश्नावलीका माध्यमद्वारा सङ्कलन गरिएको छ । जसमा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल, पक्ष जस्ता व्याकरणीय कोटि, वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न मात्रलाई अनुच्छेद लेखन, निबन्ध लेखन र प्रश्नावलीका माध्यमबाट प्राथमिक स्रोतका सामग्री सङ्कलन गरिएको छ । विद्यार्थीबाट प्राप्त सामग्रीको विश्लेषण गरी त्रुटिको अध्ययन गरिएको छ ।

द्वितीयक सामग्री/गौण सामग्री

यस अध्ययनको द्वितीयक स्रोत अन्तर्गत विभिन्न पत्रपत्रिकामा प्रकाशित लेखहरू, पुस्तकहरू, प्रकाशित तथा अप्रकाशित शोध प्रबन्धहरूका साथै, प्रश्नावली नमुना छनोट , गाविसबाट प्राप्त प्रतिवेदनहरू, नक्साहरू र थारूहरूका बस्ती आदिलाई लिइएको छ ।

तथ्याङ्क सङ्कलनका प्रक्रिया

यस अध्ययनमा तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रियामध्ये पुस्तकालयीय र क्षेत्रीय अध्ययन विधिहरूलाई लिइएको छ । पुस्तकालयीय विधि अन्तर्गत विभिन्न पुस्तक, गाविस प्रतिवेदन, पत्र पत्रिका, शोध प्रबन्धहरू लिइएका छन् । क्षेत्रीय विधि अन्तर्गत भासि गाविसमा अध्ययन गर्ने आठवटा विद्यालयहरूका ६४ विद्यार्थीलाई प्रतिनिधि पात्रका रूपमा स्थलगत अध्ययन गरिएको छ । विद्यार्थीबाट प्राप्त तथ्याङ्कका आधारमा विश्लेषण गरी त्रुटिको अध्ययन प्रक्रिया अपनाइएको छ ।

तथ्याङ्क विश्लेषण र व्याख्या प्रक्रिया

यस अध्ययनमा प्रश्नावली र पुस्तकालयीय विधिमाफत प्राप्त तथ्याङ्कलाई व्याख्या विश्लेषण गर्दा आगमन र वर्णनात्मक विधिको प्रयोग गरिएको छ । पुस्तकालयीय विधिमाफत भासि गाविसको जातिगत जनसङ्ख्याको अवस्था र मातृभाषागत जनसङ्ख्याको अवस्था एवम् प्रश्नावली विधिमाफत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल र पक्ष, वर्णविन्यास र लेख्य चिह्नका त्रुटिका तथ्याङ्कलाई आगमन र वर्णनात्मक विधिको प्रयोग गरी व्याख्या विश्लेषण गरिएको छ ।

भासि गाविसको परिचय

कोसी अञ्चल, सुनसरी जिल्लामा पर्ने यस गाविस सुनसरी जिल्लाको करिव मध्यमा पर्दछ । पूर्वमा पकली गाविस र एकम्बा गाविस, पश्चिममा डुम्राहा र सिंगिया गाविस, उत्तरमा बक्लौरी र पकली तथा दक्षिणमा एकम्बा र मधेशा गाविस पर्दछ । थारू जातिको प्रमुख वासस्थान रहेको यो गाविस बजार र ग्रामीण क्षेत्र गरी दुई भागमा विभाजित छ ।

जिल्लाभित्रका पकली, बक्लौरी, सिंगिया, मधेशा, प्रकाशपुर, महेन्द्रनगर, बराहक्षेत्र, एकम्बा, र डुम्राहा गाविस र जिल्ला बाहिरका भोजपुरको दक्षिणी भेग, सप्तरीको उत्तरी भेग, उदयपुरको पूर्वी भेग, धनकुटाको पश्चिम दक्षिण भेगको बजार क्षेत्रको रूपमा यो गाविस स्थापित र विकसित भएर आएको छ ।

यस गाविस को 'भादगाउँ' (हाल वडा नं. २ मा पर्ने पुरानो भादगाउँ) र 'सिनवारी' गाउँ (हालको वडा नं. ६ मा पर्ने गाउँ) को विचमा साविकको गाउँ पञ्चायतको कार्यालय रहँदा दुवै नाउँलाई समावेश गरी 'भादगाउँसिनवारी' नामाकरण गरिएको यस गाविसलाई आधुनिक अवस्थामा 'भुम्का' भनेर चिनिन्छ । करिव २०२५/२६ सालतिर महेन्द्र राजमार्गको निर्माणको क्रममा हालको बजार क्षेत्रमा बयरका बुट्यानहरू थिए । त्यस बेला भुम्का बजार क्षेत्रलाई धाति भन्ने गरिन्थ्यो । तत्कालीन अवस्थामा मनोरञ्जनको साधनका रूपमा नाटकहरू ल्याइन्थ्यो र त्यही समयमा हालको बजार क्षेत्रमा ठूली एकादशीमा भारतको लखनऊबाट ल्याइएका नाटकका नर्तकीले बयरका बुट्यानसगँ मिल्दोजल्दो तत्कालिन चर्चामा रहेको हिन्दी चलचित्र 'मेरो साया' को 'बरेलीकी बजारमे भुम्का गिरा रे' भनी गाएको लोकप्रिय गीतको प्रभावले सुरु सुरुमा 'भुम्का गिरा रे' भनी सम्बोधन गरिने यस क्षेत्रको नामाकरण पछि गएर 'भुम्का' रहन पुग्यो ।

कोशी टप्पु वन्यजन्तु आरक्षण, रामधुनी, बराहक्षेत्र र आसपासका गाविस तथा उत्तर र पश्चिममा पर्ने जनताहरू देशका विभिन्न भागमा यसै गाविस हुँदै आइ जाइ गर्दछन् । सम्भवतः ग्रावेल सडकमा चल्ने नेपालकै धेरै गाडीहरू यहीबाट प्रकाशपुर, चक्रघटी, चतरा, बक्लौरी, भरौल र सिंगिया जाने गर्दछन् । उदयमान बजारको सम्भावना रहेको यस गाविसमा क्षेत्रीय प्रहरी तालिम

केन्द्र, पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय वीउ विजन परीक्षण केन्द्र, पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय वीउ विजन उत्पादन केन्द्र र पूर्वाञ्चल क्षेत्रीय कारागार पर्दछन् (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : १) ।

भौगोलिक अवस्था

कोशी अञ्चल, सुनसरी जिल्लामा पर्ने यस गाविस सुनसरी जिल्लाको करिव मध्यमा पर्दछ । पूर्वमा पकली गाविस र एकम्बा गाविस, पश्चिममा डुम्राहा र सिंगिया गाविस, उत्तरमा बक्लौरी र पकली तथा दक्षिणमा एकम्बा र मधेशा गाविस पर्दछ ।

यस गाविसको भौगोलिक विस्तार २६° २७” देखि २६° २८” उत्तरी अक्षांस र ८७° ३३” देखि ८७° ३४” पूर्व देशान्तरसम्म फैलिएको छ । कुल २४.८५ वर्ग कि.मी (३६६८ हेक्टर) क्षेत्रफलमा फैलिएको यो गाविस समुद्र सतह देखि १८२ देखि १८५ मिटर उचाईमा रहेको छ ।

महेन्द्र राजमार्गले यस गाविसका वडा नं. २, ५ र ६ लाई छोएर गएको छ । समतल जमिन रहेको यस गाविसको जमिन चिम्ट्याइलो तथा केहि दोमट प्रकारको छ । खेतीयोग्य जमिन रहेपनि वडा नं. ९, ५ र २ को आधा भागमा सिचाई सुविधा छैन । मुख्य रूपमा दत्तकिचा र सूर्यमुखी नदी यस गाविस मा छन् भने सुनसरी मोरङ्ग सिचाई आयोजनाको मुख्य नहर यस गाविसको वडा नं. २, ५ र ७ हुँदै जान्छ (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : २) ।

भू-उपयोग

८८५ हेक्टर खेतीयोग्य जमिन रहेको यस गाविसको वडा नं. २ र ५ को बजार क्षेत्रमा बसोबास वृद्धि तिब्रतर गतिमा भएकाले यो दिनानुदिन घट्दो क्रममा छ । आधुनिक बस्ती विकासको रूपमा तिब्रतर वृद्धि भैरहेको यस गाविसको वडा नं. २ र ५ को भूमि बस्ती विकासको रूपमा परिणत भइरहेको छ (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : २) ।

जलवायु

उष्ण मनसुनी हावापानी रहेका सडकहरू ग्राभेल रहेकाले मनसुनी वर्षा शुरू हुनुभन्दा अगाडि अत्याधिक धुलो उड्ने गर्दछ । हावामा अत्याधिक धुलोको कण पाइने समय मानव स्वास्थ्यको लागि अत्याधिक हानिकारक छ । गृष्म ऋतुमा तापक्रम बढिमा ३५° देखि ३८° र घटिमा ३०° देखि ३५° सेल्सियस सम्म रहन्छ भने जाडोमा ठन्डा तथा शीत लहर समेत चल्ने गर्दछ । जाडो महिनामा न्यूनतम ३° देखि ६° सेल्सियससम्म तापक्रम रहन्छ । सामान्यतया औसत १९४० मी.मी पानी वार्षिक रूपमा यस गाविसमा पर्दछ (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : २) ।

नदीनाला

यस गाविसमा ठूला नदीनालाहरू छैनन् । दत्तकिचा र सूर्यमुखी उल्लेखनीय नदीनालाहरूमा पर्दछन् (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : २) ।

बजार

यस गाविस को प्रमुख आकर्षणको केन्द्र वडा नं. २ र ५ मा पर्ने बजार क्षेत्र हो । यस बजारमा निम्न लिखित स्थानका जनताहरूले सेवा लिने गर्दछन् (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : २) :-

जिल्ला भित्रका क्षेत्रहरू (निम्न गा.वि.स तथा उपमहानगरपालिकाहरू)

- इटहरी उपमहानगरपालिका,
- सिंगिया गाविस,
- प्रकाशपुर गाविस,
- बराहक्षेत्र गाविस,
- डुम्राहा गाविस,
- बक्तौरी गाविस,
- मधेशा गाविस,
- महेन्द्रनगर गाविस,

हाल भासि गाविस रामधुनी भासि नगरपालिकामा परिणत भएको छ (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : ३)

जिल्ला बाहिरका क्षेत्रहरू

- भोजपुरको दक्षिणी भेग,
- सप्तरीको उत्तरी भेग,
- उदयपुरको पूर्वी भेग,
- धनकुटाको पश्चिम दक्षिण भेग (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : ३) ।

थारू संस्कृति

कला संस्कृतिका लागि धनी मानिएको यो समुदायमा विभिन्न प्रकारका चाडपर्वहरू मनाउने गर्दछन् । जसमध्ये भाद्र महिनाको आइतबारका दिन 'रैव' नामको पर्व मनाउने गर्दछन् । यो पर्व यस क्षेत्रका थारूहरूको सबभन्दा ठूलो र अनौठो पर्व हो । यस पर्वमा एकदिनभर नुन,

तेल, मसला रहितको खानेकुरा मात्र खाएर मनाउने गर्दछन् । त्यस दिनको मुख्य खानेकुरा भनेको दूध, दही, केरा, जेरी वा मिठाई मात्र हुने गरेको पाइन्छ (भरौल दर्पण, २०६६:३०) । यस क्षेत्रका थारू समुदायले मनाउने गरेका अन्य चाडपर्वहरूमा दसैं, तिहार, जितिया (महिला विशेष), माघेसंक्रान्ति, सिरूवा पर्व, होली आदि रहेका छन् ।

यो समुदाय तराईकै आदिमकालको मुख्य बासिन्दा भएको हुनाले यस जातिलाई भूमिपुत्र भनेर पनि चिनिने गरिन्छ । यस जातिको मुख्य पोशाक भनेको धोती, कुर्ता, पगरी, गम्छा (फेटा) भएता पनि आजभोलि आधुनिक पहिरनमै रम्ने गरेको पाइन्छ । थारू जातिको पौराणिक नाच अन्तर्गत धुमरा नाच (आफ्नो पहिचान जोगाउन मिर्दङ्गा बजाएर विरहैन, चाचैर र पराती जस्ता गीतहरूको सहायताले नाचिने) मुख्य रूपमा मानिन्छ ।

आदिम कालमा अत्यन्त सम्पन्न मानिएका यस क्षेत्रका थारू जातिहरूको आर्थिक अवस्था क्रमशः कमजोर बन्दै गएको देखिन्छ । परापूर्व कालदेखि नै खेतिलाई मुख्य पेशाका रूपमा मान्दै आएका भएता पनि आजभोलि निजामती, शिक्षक, कलाकार, व्यापारी तथा अन्य पेशामा पनि संलग्न रहेको पाइन्छ । आजभन्दा ३०-३५ वर्ष अगाडिसम्म महिला वर्गलाई शिक्षामा पूर्ण रूपमा बञ्चित गराउने थारू जातिहरू आज भोलि यस क्षेत्रका विद्यालयमा ५० प्रतिशत छात्राहरू थारू समुदायका देखिन्छन् । यसको अर्थ क्रमशः चेतनाको विकास हुँदै गएको पाइन्छ (भरौल दर्पण, २०६६:३०) ।

राष्ट्रिय पर्वका रूपमा सबै थारूहरूले मान्ने चाड पर्वहरू यस क्षेत्रका थारूले पनि मान्दछन् । यस जातिको कुलदेवता 'घोडा' हो । माटोको घोडा बनाएर आफ्नो घरमा प्रतिस्थापन गर्ने चलन थारूहरूमा भेटिन्छ । थारू जातिको गुरू पुरोहितलाई 'गुरूवा' भनिन्छ ।

परिभाषा

थारू जातिको उद्गमस्थल भारतको थारु भन्ने ठाउँ हो र त्यसैबाट नेपालको दाङ जिल्लामा प्रवेश गरेर बसोवास गरेको हुनाले पछि थारू भनिएको हो (चापागाँई, २०५८: मंसिर १७) ।

कतिपय विद्वान्हरूको परिभाषामा थारू शब्दको उत्पत्ति (थेर) अथवा (थर) मानेको पाइन्छ । पहाड र तराईको मध्यभागलाई (थर) भनेको र यसै क्षेत्रमा बसोवास गर्ने समुदायलाई थारू भनिएको पाइन्छ (थारू, २०४७:१४) ।

महेश्वरप्रसाद थारूका अनुसार यो जति स्थारवीर शब्दको अपभ्रंसबाट थारू भएको हो ।

किराती भाषा साहित्यका लेखक इमानसिंह चेम्जोडले आफ्नो ऐतिहासिक पुस्तक द किरात्स मा उल्लेख गरे अनुसार थारू पनि किरात वंशकै सन्तान भएको उल्लेख गरेका छन् । उनका अनुसार थारूहरू पूर्वबाट आएर तराईमा फैलँदै पश्चिमसम्म पुगेका छन् । भारतको कुच विहार उनीहरूको मुख्य थलो हो । त्यस समयमा खाँ जतिका रूपमा रहेका थारूहरू पछि गएर मुसलमानको आक्रमणबाट बच्न विहार छोडी भागेर आइ तराईमा बसोवास गरेका पाइन्छन् (थारू, २०४७:१८) ।

जनकलाल शर्मा २०५८ अनुसार पूर्वमा कोसीवारि र मध्य तराईका जिल्लाहरूमा थारूहरू (खाँ) थर लेख्छन् । तर सप्तरीदेखि पर्सासम्मका थारूहरू आफुलाई कोचिला थारू भन्न रूचाउँछन् ।

कही कतै थारूहरूको सम्बन्ध सेन वंशसँग पनि भएको पाइन्छ । थारूहरू गौतम बुद्ध र सम्राट अशोकका सन्तान हुन् । गढीमाई तुलजा भवानी (कङ्कालिनी माई) को मन्दिर सिमौनगढमा अवस्थित छ र यसको पुजारीमा थारूहरू रहेका छन् ।

बसोवासको अवस्था

सुनसरी जिल्लाको निर्वाचन क्षेत्र नं. २ अन्तर्गत रहेको यस गाविसमा विगतमा तराईका आदिवासी थारूहरूको बहुलता रहेको भएता पनि हाल मानिसको बढ्दो बसाइँ सराइले गर्दा धेरै जति, वर्ग, पेशा, धर्म समुदायहरूको मिश्रित बसोवास रहेको छ । केही वडामा एकल जातीय बसोवास नै देखिन्छ । २०६८ को यस गाविस प्रतिवेदन अनुसार कुल जनसङ्ख्या २३,८७१ रहेको देखिन्छ (गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : १०) । खासगरी थारू समुदायको बसोवासलाई हेर्दा यस गाविसको निम्न स्थानहरूमा थारूहरूको बाहुल्य रहेको देखिन्छ :

- भासि गाविसको वडा नं. १ अन्तर्गत सैनीमैनी, ३ अन्तर्गत मोहनपुर र चियापुर, वडा नं. ४ को डुमरिया टोल, ७ नं. वडा र ८ नं. वडाको शिवनगरमा थारूहरूको बसोवास देखिन्छ ।
- वडा नं. २, ५, ६ र ९ मा सबै जातजातिको बसोवास देखिन्छ ।

जातिगत जनसङ्ख्याको अवस्था

भासि गाविसको जनसङ्ख्या अवस्था र मातृभाषागत जनसङ्ख्या अवस्थाको तालिका निम्नानुसार राखी विश्लेषण गरिएको छ :

तलिका नं. १

वडा नं.	वस्ती क्र.सं.	थारू जातिको जम्मा संख्या			क्षेत्री जातिको जातिको जम्मा संख्या			ब्राह्मण तराई जातिको जम्मा संख्या			मूसहर जातिको जम्मा संख्या			ब्राह्मण पहाडी जातिको जम्मा संख्या			तेली जातिको जम्मा संख्या			बांकी जातिको जम्मा संख्या			वाई वाईको जम्मा संख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१		२७२	२८९	५६१	०	०	०	०	०	०	२३७	२२९	४६६	०	०	०	२४	१७	४१	२५	२६	५१	५५८	५६१	१,११९
२		७५८	७३४	१,४९२	२४५	२१९	४६४	१६६	१३९	३०५	८	११	१९	१३१	१०९	२४०	२२६	१९४	४२०	७३३	७५७	१,४९०	२,२६७	२,१६३	४,४३०
३		०	०	०	०	०	०	०	०	०	६४२	६५१	१,२९३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	६४२	६५१	१,२९३
४		६१९	५५०	१,१६९	२३८	२२२	४६०	२०	१६	३६	२६०	२८२	५४२	८	६	१४	१०४	१०६	२१०	९४८	९६२	१,९१०	२,१९७	२,१४४	४,३४१
५		५११	५११	१,०२२	६०८	६०४	१,२१२	५११	४७८	९८९	९२	९४	१८६	३६८	३३९	७०७	१३२	१२६	२५८	७५९	६८४	१,४४३	२,९८१	२,८३६	५,८१७
६		५६४	५९६	१,१६०	१७७	१५५	३३२	२४९	२४४	४९३	०	०	०	२१०	१८६	३९६	१६	६	२२	१६९	१५५	३२४	१,३८५	१,३४२	२,७२७
७		२७८	२९७	५७५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	३	७	३	२	५	२८५	३०२	५८७
८		३५७	३२३	६८०	८	११	१९	०	०	०	३	७	१०	०	०	०	१५	८	२३	१४	३	१७	३९७	३५२	७४९
९		५०१	५३७	१,०३८	२६९	२४४	५१३	९४	९९	१९३	८२	६९	१५१	१९९	१६९	३६८	४	६	१०	२६२	२७३	५३५	१,४११	१,३९७	२,८०८
	जम्मा	३,८६०	३,८३७	७,६९७	१,५४५	१,५४५	३,०९०	१,०४०	९७६	२,०१६	१,३२४	१,३४३	२,६६७	९१६	८०९	१,७२५	५२५	४६६	९९१	२,९१३	३,८६२	५,७७५	१२,१२३	११,७४८	२३,८७१

(गाविसको वस्तुस्थिति विवरण)

माथिको तालिकालाई हेर्दा भासि गाविसको कुल जनसङ्ख्या २३,८७१ मध्ये थारू जातिको ७,६९७ जनसङ्ख्या देखिन्छ । क्षेत्री, ब्राह्मण तराई, मुसहर, ब्राह्मण पहाडी र तेली बाहेकका अन्य जाति दोस्रो स्थानमा देखिन्छन् । तेस्रो स्थानमा क्षेत्री जाति रहेको छ । चौथो स्थानमा मुसहर जाति रहेको छ । पाँचौ स्थानमा ब्राह्मण जाति रहेको छ । छैटौँ स्थानमा पहाडी ब्राह्मण रहेको छ । अन्तिम स्थानमा तेली जाति रहेको छ ।

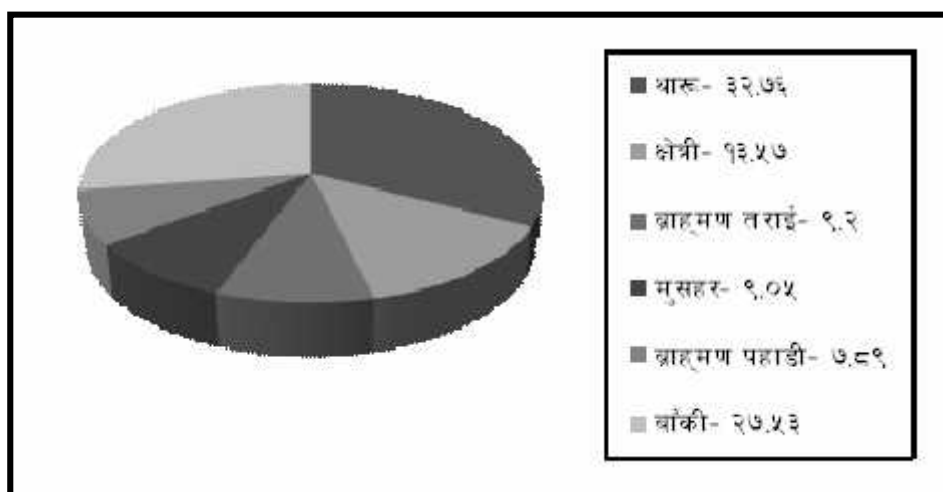
तालिका नं. २

जातिगत प्रतिशतमा जनसङ्ख्या

जातिगत आधारमा जनसङ्ख्या						
जाति	थारू	क्षेत्री	ब्राह्मण तराई	मुसहर	ब्राह्मण पहाडी	बाँकी
जम्मा	५५८०	२३१२	१५६७	१५४२	१३४४	४६८९
प्रतिशत	३२.७६	१३.५७	९.२	९.०५	७.८९	२७.५३

(गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : १२)

वृत्तचित्र नं. १

गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : १२)

माथिको वृत्तचित्रलाई हेर्दा भासि गाविसको जनसङ्ख्या प्रतिशतमा सबैभन्दा बढी थारू जातिको ३२.७६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । क्षेत्री जातिको प्रतिशत १३.५७ रहेको छ । त्यसैगरी ब्राह्मण तराईको ९.२ प्रतिशत रहेको छ भने मुसहर जातिको ९.०५ प्रतिशत रहेको छ । ब्राह्मण पहाडीको ७.८९ प्रतिशत देखिन्छ । बाँकी अन्य जातिहरू २७.५३ प्रतिशत देखिन्छन् । प्रतिशतका आधारमा यस गाविसमा थारू जातिको बहुलता पाइन्छ भने दोस्रो स्थानमा अन्य जातिहरूको बहुलता रहेको छ । नेपाली मातृभाषी मूलका जातिहरूको प्रतिशत अन्य जातिको भन्दा निकै कम देखिन्छ ।

तालिका नं. ३

मातृभाषाका आधारमा जनसङ्ख्याको अवस्था

गाविसको नाम	थारू मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		मैथली मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		नेवार मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		वान्तवा मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		लिम्बू मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		तामाङ मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		मगर मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या		बाँकी मातृभाषा बोल्ने सङ्ख्या	
	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या	परिवार	जनसङ्ख्या
१	११२	५५३	६६	५५७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	५
२	२३९	१,४८१	१७६	१,२५८	२२	१२७	५	२७	१	४	३	२४	३	१०	१५	९०
३	१	०	१३८	१,२६०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	३	३३
४	१०३	१,१५७	१९७	२,४७९	५	७५	१	१५	०	०	१	१२	१	१४	१	५
५	२२४	१,००१	१६५	७९८	६१	३१७	४६	२०६	२२	१०८	२३	११२	७	२७	१५	७२
६	१०३	१,१४३	११	११२	२२	२१४	३	४०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	१२१	५७०	२	१२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	१५२	६७७	१३	४६	१	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	१४१	१,०३१	३९	२४०	५	३३	१७	१७८	६	२९	१	५	२	१५	०	०
१०	१,१९६	७,६१३	८०७	६,७६२	११६	७६९	७२	४६६	२९	१४१	२८	१५३	१३	६६	३६	२०५

(गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८ : १३)

तालिका नं. १०

सं.	नाम	ह्रस्व	दीर्घ	वर्ण छनोट	अजन्त	हलन्त	पदयोग	पदवियोग	लेख्य चिह्न	चन्द्रबिन्दु	शिरबिन्दु	जम्मा
	मनिता चौधरी	७	३	४५	०	२	८	०	५	३	०	७३
	सङ्गम चौधरी	६	७	२६	०	४	५	०	२	०	०	५०
	प्रतिमा चौधरी	२	९	३७	०	०	११	१	१०	५	०	७५
	वर्षा गुप्ता	२	३	२०	०	०	२	०	०	०	०	२७
	एलन चौधरी	६	२	२६	०	१	८	२	७	३	०	५५
	ममता चौधरी	३	०	३९	०	०	१२	१	२	५	०	६२
	गरिमा चौधरी	११	१३	२५	०	०	९	७	३	२	०	७०
	लक्ष्मी चौधरी	२	२	३९	०	१	२२	०	२५	१	०	९२
	बिबिसा चौधरी	०	११	४३	०	१	१०	०	२	३	०	७०
	गंगा चौधरी	४	५	६१	०	१	११	४	१५	१३	१	११५
	अमिसा चौधरी	११	११	३२	०	१	७	२	५	११	०	८०
	आकृति चौधरी	२	०	२९	०	०	१३	०	५	१२	०	६१
	प्रशान्त चौधरी	०	७	२४	०	५	४	०	२	६	१	४९
	दिपेश गुप्ता	१	०	१७	०	०	९	०	१	०	०	२८
	अस्मिता गुप्ता	१२	५	४८	०	४	७	२	८	३	०	८९
	सिसम गुप्ता	१०	३	२६	०	२	३	३	३	१	०	५१
	निसा गुप्ता	८	११	२१	०	०	७	२	५	२	०	५६
	मुना गुप्ता	२	१	१३	०	१	६	२	१	१	०	२७

पुजा गुप्ता	०	४	४७	०	०	८	०	६	५	०	७०
स्वस्तिका गुप्ता	१२	५	४२	०	१	५	३	०	५	०	७३
सम्भना गुप्ता	५	११	६१	०	१	१४	१	२०	७	०	१२०
राजकुमार सरदार	१	१३	४५	०	०	३	०	९	८	०	७९
मेरिना चौधरी	९	१३	३४	०	३	४	७	१३	१	०	८४
अन्तराम चौधरी	१	१५	३९	०	४	२२	०	६	८	०	९५
शशिकला चौधरी	८	३	२८	०	०	३	०	१	१	०	४४
सुवास चौधरी	१०	९	४३	०	०	४	६	५	०	०	७७
मनिका चौधरी	११	४	४७	०	७	७	१	२१	७	०	१०५
अजिता चौधरी	७	१०	१४	०	२	२५	३	३	१	१	६६
प्रतिभा राजधामी	११	६	४८	०	२	९	८	१२	१	०	९७
सन्तोष राजधामी	९	१	२५	०	६	८	१	४	१	०	५५
जम्मा	१७३	१८७	१०४४	०	४९	२७७	५६	२०१	११६	३	२०९५

माथिको तालिकाको विश्लेषण गर्दा वर्णविन्यास तथा लेख्य चिह्न सम्बन्धी त्रुटि मध्ये वर्ण छनोटमा सबैभन्दा बढी त्रुटि गरेमो पाइयो भने ज्यादै न्यून शिरबिन्दुमा र अजन्तमा त्रुटि नै नगरेको पाइयो । अरुमा चाँहि वर्ण छनोटभन्दा कम त्रुटि गरेको पाइयो ।

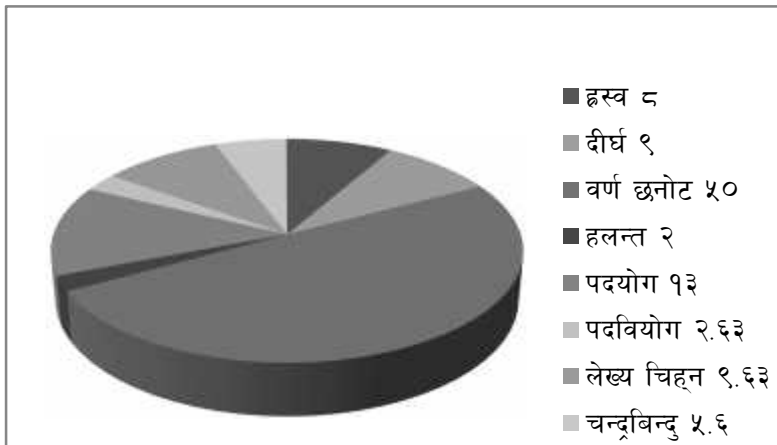
माथिको तालिका नं. १० को त्रुटि सङ्ख्यालाई प्रतिशतका आधारमा तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ :-

तालिका नं. ११

	ह्रस्व	दीर्घ	वर्ण छनोट	अजन्त	हलन्त	पदयोग	पदवियोग	लेख्य चिह्न	चन्द्रबिन्दु	शिरबिन्दु	जम्मा
कुल त्रुटि	१७३	१८७	१०४४	०	४९	२७७	५६	२०१	११६	३	२०९५
त्रुटि प्रतिशत	८	९	५०	०	२	१३	२.६३	९.६३	५.६	०.१४	१००

तालिका नं. ११ लाई विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा धेरै ५० % त्रुटि वर्ण छनोटमा देखिएको छ । त्यसपछि पदयोगमा १३ % त्रुटि देखिएको छ । लेख्य चिह्नमा ९.६३ % त्रुटि देखिएको छ भने दीर्घमा ९ प्रतिशत त्रुटि देखिएको छ । ह्रस्वमा ८ % र चन्द्रबिन्दु ५.६ % त्रुटि देखिएको छ । पदयोगमा २.६३ % र हलन्तमा २ % त्रुटि देखिएको छ । शिरबिन्दुमा ०.१४ % त्रुटि देखिएको छ भने अजन्तमा त्रुटि नै देखिएन । तालिका नं. ११ लाई तलको वृत्तचित्रद्वारा अझ स्पष्ट पारिएको छ ।

वृत्तचित्र नं. २

छलफल र व्याख्या

प्रस्तुत अनुसन्धानबाट प्राप्त नतिजा र परिणामलाई विश्लेषण गर्दा भासि गाविसका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोग अन्तर्गत लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल / पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्नमा किन त्रुटि गर्छन् भन्ने कुरामा दृष्टि दिँदा निम्न कारणहरू पाइए ।

। लिङ्गगत त्रुटि हेर्दा लिङ्गका आधारमा पद सङ्गति मिलाई शुद्ध नेपालीमा लेख्न नसक्ने विद्यार्थीहरूले औसत ६८.७५% त्रुटि गरेको देखियो । यस्तो परिणाम आउनुको कारण उनीहरूका मातृभाषाको सर्वनाम र क्रियापदमा लिङ्गभेद नहुनाले नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गरी लेख्न नसक्नु, जस्तै :

तालिका नं. १२

अस्त्रीलिङ्ग		स्त्रीलिङ्ग	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
गेले	गयो	गले	गई
कहल्के	भन्यो	कहल्के	भनी
कहिछ्ले	भन्थ्यो	कहिछ्ले	भन्थी
कहते	भन्नेछ	कहते	भन्नेछे
पहरते	पठ्छ	पहरते	पठ्छे
सुत्ते	सुत्छ	सुत्ते	सुत्छे
कर्ते	गर्छ	कर्ते	गर्छे

- वचनगत त्रुटि हेर्दा वचनका आधारमा पद सङ्गति नमिलाई शुद्ध लेख्न नसक्ने विद्यार्थीहरूले औसत ७५% त्रुटि गरेको पाइयो । त्रुटि गर्नाका कारणमा उनीहरूको मातृभाषाको वचनभेद नदेखिदा नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गरी वचनभेद छुट्याएर लेख्न नसक्नु, जस्तै :

तालिका नं. १३

एकवचन		बहुवचन	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
पहरवे	पढ्छु	पहरवे	पढ्छौं
जेवे	जान्छु	जेवे	जान्छौं
खेते	खान्छु	खेते	खान्छस्
कहते	भन्छु	कहते	भन्छस्
बैठते	बस्छु	बैठते	बस्छन्
लिख्ते	लेख्छु	लिख्ते	लेख्छन्
सुत्ते	सुत्छु	सुत्ते	सुत्छन्
लिख्भि	लेख्छस्	लिख्भि	लेख्छौ
खेलाइभि	खल्छस्	खेलाइभि	खल्छन्

- पुरुषगत त्रुटिलाई विश्लेषण गर्दा पुरुषका आधारमा पद सङ्गति मिलाउन नसक्ने विद्यार्थीहरूले औसत ५०% त्रुटि गरेको पाइयो । यसको कारण उनीहरूको मातृभाषामा द्वितीय पुरुषमा लिङ्ग र आदर अनुसारको भेद नहुनाले नेपाली भाषामा सो व्यवस्था गरी लेख्न नसक्नु, जस्तै :

तालिका नं. १४

प्रथम पुरुष		द्वितीय पुरुष		तृतीय पुरुष	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
हम / हमे	म	तुँ / तुहें	तँ	ऊ	ऊ
हम्रासब	हामी	तुँ / तुहें	तिमी	ऊ	उनी
		यहाँ	तपाईं	ऊ, यी	त्यो, यो
		यहाँ	हजुर	ऊ	ती
				ऊ	तिनी
				उहाँ	उहाँ

- आदरगत त्रुटिलाई हेर्दा आदरगत सङ्गति नमिलाई लख्न नसक्ने विद्यार्थीहरूले औसत १४% त्रुटि गरेको पाइयो । उनीहरूले कम त्रुटि गर्नाका कारणमा लिङ्ग, वचन र पुरुषमा भेद नभएकाले, एउटै भाषा परिवारका भएकाले र विद्यालयको पर्याप्त भाषिक वातावरणको प्रभाव पर्न गई आदरका तहमा न्यून त्रुटि देखियो, जस्तै :

तालिका नं. १५

आदरका तह	थारू	नेपाली
अनादर	तुँ / तुहें	तँ
	ऊ	ऊ
	यी	यो
	ऊ	त्यो
सामान्य / मध्यम आदर	तुँ / तुहें	तिमी
	ऊ	उनी
	यो	यिनी
उच्च आदर	यहाँ	तपाईं
	यहाँ	यहाँ
अति उच्च / विशिष्ट आदर	यहाँ	हजुर
	मौसुफ	मौसुफ

- काल र पक्षगत त्रुटिलाई विश्लेषण गर्दा काल र पक्षगत पद सङ्गति मिलाई लेख्न नसक्ने विद्यार्थीहरूले औसत ७६% त्रुटि गरेको पाइयो । यसका कारणहरूमा अज्ञात र अभ्यस्त भूतको व्यवस्था उनीहरूको मातृभाषामा नभएकाले र सामान्य वर्तमान र सामान्य भविष्यत्को क्रियापदको एउटै रूप देखिएको तथा अन्य पक्षगत व्यवस्था भएता पनि मौखिक अभिव्यक्तिमा अत्यधिक कम प्रयोग नै मुख्य देखिए । थारूभाषाको व्याकरण नपाइएकाले पनि थारू मातृभाषी विद्यार्थीले अध्ययन गर्न नपाउँदा नेपाली र थारू भाषाको तुलनात्मक अध्ययनको अभावले पनि काल र पक्षगत कोटिमा त्रुटि गरेको देखियो । माथिका कारणका प्रभावले नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गरी शुद्ध लेख्न नसक्नु, जस्तै :

तालिका नं. १६

भूत काल		वर्तमान काल		भविष्यत् काल	
थारू	नेपाली	थारू	नेपाली	थारू	नेपाली
खेलि	खाएँ	खेवे	खान्छु	खेवे	खानेछु
कहल्के	भन्यो	कहते	भन्छ	कहते	भन्नेछ
लिखल्के	लेख्यो	लिख्ते	लेख्छ	लिख्ते	लेख्नेछ
मर्ले	मन्यो	मोर्ते	मर्छ	मर्ते	मर्नेछ
खस्ले	भन्यो	खस्ते	भर्छ	खस्ते	भर्नेछ
गेले	गयो	जेते	जान्छ	जेते	जानेछ
एलि	आएँ	एवे	आउँछु	एवे	आउनेछु
करल्के	गन्यो	कर्ते	गर्छ	कर्ते	गर्नेछ
सुत्ले	सुत्यो	सुत्ते	सुत्छ	सुत्ते	सुत्नेछ

तालिका नं. १७

पक्ष	थारू	नेपाली
सामान्य	जेते, गेले, जेते, खेते, खेल्के, खेते, पहरवे, पहरली, पहरवे	जान्छ, गयो, जानेछ, खान्छ, खायो, खानेछ, पढ्छु, पढें, पढ्नेछु
अपूर्ण	जाइ छि, जाइ छेले, जेबे, खाइ छि, खाइ छेले, खेते, परै छि, परै छेली, पहरभी	जाँदै छु, जाँदै थियो, जाँदै हुनेछु, खाँदै छु, खाँदै थिएँ, खाँदै हुनेछु, पढ्दै छु, पढ्दै थिएँ, पढ्दै हुनेछु
पूर्ण	ग्याल छि, ग्याल छेली, जेबे ख्याल छि, ख्याल छेली, खेबे	गएको छु, गएको थिएँ, गएको हुनेछु, खाएको छु, खाएको थिएँ, खाएको हुनेछु

- वर्ण विन्यासगत त्रुटिलाई विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी त्रुटि वर्ण छनोटमा ५०% , पदयोगमा १३% , लेख्य चिह्नमा ९.६३% , चन्द्रविन्दुमा ५.६% , पदवियोगमा २.६३% , शिरविन्दुमा २.१४% , हलन्तमा २% र अजन्तमा ०% रहेको देखियो । यस्तो परिणाम आउनुका कारणमा वर्ण विन्यासका नियमहरूको ज्ञान विद्यालय तहमा जान्ने भन्कट मान्नु र कक्षाकोठामा पर्याप्त अभ्यास नगराउनु,
- जनसङ्ख्या अवस्था र मातृभाषागत जनसङ्ख्याको विश्लेषण गर्दा पनि उनीहरूले मातृभाषाको प्रभावका कारणले नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गर्दा त्रुटि भएको देखियो । सबै वडामा मिश्रित जातिहरूको बसोवास नपाइएको र केही वडामा एकल जातीय बसोवासका कारणले नेपाली भाषासँग सम्पर्क नभएका कारणले विद्यालय तहमा प्रत्यक्ष असर गरेको देखियो । मिश्रित बसोवास भएका वडामा पनि मातृभाषाको प्रभाव परेको देखियो । दोस्रो भाषा आर्जित भाषा भएका कारणले पहिलो भाषा जस्तो सहज तरिकाले भाषिक ज्ञान आर्जन गर्न नसक्नु पनि उनीहरूको बसोवासको बाध्यताको उपज देखिन्छ । कतिपय वडाका बासिन्दाको आर्थिक अवस्था ज्यादै कमजोर भएका कारणले आफ्ना वालवालिकलाई पर्याप्त शैक्षिक वातावरण दिन नसक्ने बाध्यताले विद्यार्थीमा प्रभाव परेको र कतिपय अभिभावक पनि ज्यादै अशिक्षित भएका कारणले आफ्ना वालवालिकाप्रति बेवास्ता गरेको देखिन्छ । यसरी समग्रमा हेर्दा सामाजिक वातावरणको प्रभाव प्रत्यक्ष विद्यालयमा पर्न गई विद्यार्थीको उदासिनताले भाषा सिक्ने क्रममा विभिन्न प्रकारमा त्रुटिहरू गरेको देखियो । त्रुटि विना भाषा सिक्न नसक्ने भएता पनि बारम्बार त्रुटि गरेर समस्या

भएका कारणले त्यस्ता त्रुटि निवारणार्थ यस अनुसन्धानले पत्ता लगाएका उपाय तथा सुझावलाई पाँचौं अध्यायमा चर्चा गरिएको छ ।

यसरी हेर्दा थारूभाषी विद्यार्थीले लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर, काल तथा पक्ष, वर्ण विन्यास र लेख्य चिह्न आदिमा गरेका त्रुटिका कारणमा मातृभाषाको प्रभाव, एकल जातीय बसोवास, मातृभाषाको जस्तो पर्याप्त भाषिक वातावरणको अभाव, सामाजिक दवावको अभाव, अशिक्षित अभिभावक, विद्यालयमा शैक्षिक वातावरणको अभाव, विद्यार्थीमा भविष्यप्रतिको दरो विश्वास नहुनु आदि कारणले पनि समग्र नेपाली भाषाको लेखाइमा प्रत्यक्ष असर परेको देखिन्छ । शिक्षकहरूले पनि विद्यालयमा विद्यार्थी केन्द्रित विधि पढाउँदै अपनाएको देखिँदैन जसले गर्दा विद्यार्थीहरूले विद्यालयमा पर्याप्त लिखित अभ्यासको प्रयोग गर्न नपाउँदा त्रुटि हुनु स्वभाविककै कारण मान्न सकिन्छ ।

अध्याय ५

निष्कर्ष र उपसंहार

सारांश

यस अध्ययनमा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिको अध्ययनका लागि तुलनात्मक, पुस्तकालीय, वर्णनात्मक र क्षेत्रीय अध्ययन विधि अवलम्बन गरी त्रुटिका कारण खोजी गरियो । यस क्रममा भासि गाविसका ४ वटा सामुदायिक विद्यालय र ४ वटा संस्थागत विद्यालय गरी जम्मा ८ वटा विद्यालयमा ४ जना छात्र र ४ जना छात्रा गरी जम्मा ६४ जना विद्यार्थीहरूलाई नमुनाका रूपमा छनोट गरिएको थियो । तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा प्राथमिक साधन अन्तर्गत विद्यार्थीहरूबाट लिखित सामग्री सङ्कलन र द्वितीय स्रोत सामग्री अन्तर्गत पत्रपत्रिका, पुस्तक र अप्रकाशित शोध एवम् प्रश्नावली र पुस्तकालयीय विधि मार्फत प्राप्त तथ्याङ्कलाई आगमनात्मक र वर्णनात्मक विधिको प्रयोग गरी व्याख्या विश्लेषण गर्दै भासि गाविसको जातिगत जनसङ्ख्या अवस्था, मातृभाषागत जनसङ्ख्या अवस्थाको वडागत रूपमा विविधता देखियो जसमा कतिपय वडामा एकल जातीय बसोवास र कतिपय वडामा मिश्रित जातीय बसोवास देखियो । थारूभाषा मातृभाषा रहेका घरपरिवारमा मातृभाषा नै अत्यधिक प्रयोग गरेको पाइयो जसले गर्दा थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित र मौखिक प्रयोगमा पर्याप्त भाषिक वातावरण र सामाजिक दबाव कम हुँदा कमजोर देखिएका पाइयो ।

नतिजा परिणाम र छलफललाई दृष्टि दिँदा उनीहरूले लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र काल तथा पक्षका साथै वर्ण विन्यासमा के कारणले त्रुटि गर्दा रहेछन् भन्ने कुरालाई हेर्दा मातृभाषामा भएका नियमहरूलाई नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गर्दा, पर्याप्त भाषिक वातावरण नपाउँदा र सामाजिक दबाव महसुस कम हुँदा समग्र वाक्य गठनमा नै त्रुटि गरेको देखियो ।

निष्कर्ष

भाषा शिक्षण एउटा जटिल प्रकृया हो । त्यसमा पनि भाषा शिक्षकका लागि त्रुटिको अध्ययन नितान्त आवश्यक देखिन्छ । त्रुटि पत्ता लगाउन सजिलो त छ तर निराकरणका उपाय पत्ता लगाउन त्यति सहज छैन । थारूभाषी विद्यार्थीहरूको अध्ययन गर्दा उनीहरूले विभिन्न प्रकारका त्रुटि गरेको पाइयो । त्यस्ता त्रुटिहरू के कारणले भए र त्रुटि निवारणका लागि के कस्ता उपाय अपनाउन सकिन्छ भन्ने कुरालाई विश्लेषणात्मक रूपमा तल प्रस्तुत गरिएको छ :-

- लिङ्गगत त्रुटिका कारणमा मातृभाषामा सर्वनाम र क्रियापदमा लिङ्गभेद नभएका कारणले त्रुटि भएको पाइयो ।
- वचनगत त्रुटिका कारणलाई हेर्दा उनीहरूको मातृभाषाको क्रियापदमा वचनभेद नभएकाले नेपालीमा सामान्यीकरण गरी लेख्दा त्रुटि भएको पाइयो ।

- पुरुषगत त्रुटिलाई हेर्दा द्वितीय पुरुषमा लिङ्ग र आदरगत भेद नभएका कारणले नेपाली भाषामा सामान्यीकरण गरी त्रुटि गरेको पाइयो ।
- आदरगत त्रुटिलाई हेर्दा नेपालीमा जस्ता आदरगत सर्वनामहरू थारू भाषामा नभएता पनि विद्यालय तहमा पर्याप्त भाषिक वातावरण र अभ्यासले गर्दा ज्यादै कम त्रुटि गरेको पाइयो ।
- काल र पक्षलाई हेर्दा उनीहरूको मातृभाषामा अभ्यस्त र अज्ञात भूतकालिक पक्ष नभएको र सामान्य वर्तमान र सामान्य भूतको क्रियापदमा भेद नभएका कारणले त्रुटि गरेको पाइयो भने मातृभाषाको मौखिक अभ्यासमा भर परी लिखित भेदको ज्ञान नहुँदा त्रुटि गरेको पाइयो ।
- वर्ण विन्यासगत त्रुटिलाई हेर्दा विद्यालयमा पर्याप्त अभ्यास नभएका कारण र वर्ण विन्यासका नियम भन्भटिला लागेका कारणले त्रुटि गरेको पाइयो ।
- अतिरिक्त कारणहरूमा पर्याप्त भाषिक वातावरणको अभाव, एकल जातीय बसोवास, नेपाली भाषाको महत्व थाहा नभएको र सामाजिक दवाव कम भएकाले त्रुटि गरेको पाइयो ।

उपयोगिता र कार्यान्वयन

प्रस्तुत अनुसन्धानबाट निकालिएका तथ्यहरू सामाजिक र शैक्षिक क्षेत्रमा उपयोगी हुन्छन् । यो अनुसन्धान सत्य र तथ्यमा आधारित भएका कारणले पनि यसका निष्कर्षले सम्बन्धित क्षेत्रलाई फाइदा पुग्ने कुरामा दुईमत छैन । यस अनुसन्धानले शिक्षक, विद्यार्थी, पाठ्यपुस्तक लेखक, पाठ्यक्रम विद्, अनुसन्धान कर्ता आदिलाई सहयोग पुग्नेछ । पत्ता लागेका तथ्यहरू शैक्षिक क्षेत्रसँग सम्बन्धित भएका कारणले पनि सरोकारवालालाई उपयोगी हुने देखिन्छ । मुलतः यो अनुसन्धान थारू मातृभाषी विद्यार्थीहरूले दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली सिक्ने क्रममा गर्ने त्रुटिमा केन्द्रित भएकाले थारू मातृभाषीलाई नेपाली सिकाउने शिक्षकलाई मार्गदर्शक बन्दछ ।

नीतिगत तह

यस अनुसन्धानबाट प्राप्त भएका तथ्यहरूले सम्बन्धित पक्षलाई नीति निर्माण गर्न औचित्यपूर्ण हुनेछ । खासगरी थारूभाषी विद्यार्थीले मातृभाषाको प्रभाव, स्थानीय वातावरणले पारेको प्रभावका कारण र सामाजिक दबाव कम हुँदा लिङ्ग, वचन, पुरुष, आदर र काल तथा पक्ष जस्ता व्याकरणात्मक कोटिमा र वर्ण विन्यासमा जुन त्रुटि गरेका छन् त्यस्ता त्रुटि निराकरणका लागि भाषा नीति निर्माण, पाठ्यक्रम निर्माण, पाठ्यपुस्तक, शब्दकोश निर्माण तथा शैक्षिक व्याकरण निर्माण जस्ता सैद्धान्तिक पक्षमा कार्यरत सङ्घ संस्थालाई सामाजिक तथा शैक्षिक क्षेत्रमा आधिकारिक निर्णय गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ । उनीहरूले गरेका त्रुटिहरू निराकरण गर्न के कस्ता रणनीतिहरू अपनाएर पाठ्यपुस्तक, पाठ्यक्रम, शैक्षिक योजना, शैक्षिक व्याकरण आदिलाई आवश्यकता अनुकूल परिमार्जित गर्दै कार्यान्वयन तहमा पनि दिशानिर्देश गर्न सहयोग पुग्ने देखिन्छ ।

कार्यान्वयन तह

यस अनुसन्धानबाट प्राप्त भएका तथ्यहरूले समस्या समाधान गर्नका लागि कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धित पक्षलाई मार्गनिर्देश गर्दछ । सम्बन्धित पक्षहरूमा खासगरी शिक्षक, विद्यार्थी, शिक्षाविद्, पाठ्यपुस्तक लेखक, पाठ्यक्रमविद् आदिले सचेत रूपमा योजना बनाई कार्यान्वयन तहमा लान सके समस्या समाधान हुन सक्दछ । यस अनुसन्धानबाट प्राप्त निष्कर्षलाई निम्न क्षेत्रमा कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ ।

- शिक्षकले शिक्षण गराउँदा पाठको प्रकृति हेरी शिक्षण विधिमा विविधता ल्याउन उपयुक्त हुन्छ ।
- विद्यार्थीले स्वयम् आफ्ना त्रुटिहरूको जानकारी पाउन सक्छन् ।
- दोस्रो भाषा शिक्षणका लागि सरल पाठ्यपुस्तक तयार पार्न सहयोग पुग्छ ।
- नेपाली भाषा र थारू भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण गरी शिक्षण गराउन सकिन्छ ।
- दोस्रो भाषा शिक्षण गराउँदा मातृभाषाको प्रभावको कारणको जानकारी पाउनु सकिन्छ ।
- थारू भाषा र नेपाली भाषाका समानता र असमानता थाहा पाई शिक्षण गराउन सजिलो हुन्छ ।
- पर्याप्त भाषिक वातावरणले भाषा शिक्षणमा प्रभावकारिता वृद्धि हुन्छ ।
- शैक्षिक व्याकरण तयार पार्न सहज हुन्छ ।
- समयानुकूल पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्न सहयोग पुग्छ ।
- दोस्रो भाषाका रूपमा नेपाली भाषा शिक्षण गराउने शिक्षकलाई छुट्टै तालिमको व्यवस्था गर्न सकिन्छ ।
- उपयुक्त शैक्षिक सामग्री निर्माण गर्न सजिलो हुन्छ ।

- भाषिक सीप विकासमा सहयोग पुग्दछ ।
- शिक्षा नीति तर्जुमा गर्न सहज हुन्छ ।
- पाठ्यपुस्तकको अभ्यास खण्डमा व्याकरण सम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञान बढी राखेमा भाषिक सीप वृद्धिमा सहयोग पुग्छ ।
- थारू भाषाको व्याकरण लेख्नुपर्ने आवश्यकताको बोध हुन्छ ।
- दोस्रो भाषा शिक्षणका लागि उपयुक्त शिक्षण विधिको छनोट गर्न सहयोग हुन्छ ।

आगामी अनुसन्धानका लागि शीर्षक

आगामी दिनमा यसै शीर्षकसँग निकटतम सम्बन्ध रहेका निम्न शीर्षकमा भावी अनुसन्धान कर्ताले अनुसन्धान गर्न सक्नेछन् :

- रामधुनी भासि नगरपालिका क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाका आदरार्थीमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन,
- रामधुनी भासि नगरपालिका क्षेत्रका बसोवास गर्ने थारू मातृभाषीको अध्ययन,
- रामधुनी भासि नगरपालिका क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन,
- रामधुनी भासि नगरपालिका क्षेत्रमा बोलिने भाषाहरूको व्यतिरेकी अध्ययन ।

सन्दर्भसूची

पाठ्यपुस्तक सूची

- अधिकारी, हेमाडुराज (२०५६), *नेपाली भाषा शिक्षण*, काठमाडौं : कुञ्जल प्रकाशन ।
- गौतम, रामप्रसाद (२०६१), *प्रायोगिक भाषाविज्ञानका प्रमुख आयाम*, काठमाडौं : दीक्षान्त पुस्तक भण्डार ।
- चौधरी, भुलाइ र बुद्धसेन (२०६१), *थारूपत्रा*, काठमाडौं : युसेफ नेपाल ।
- थारू, महेश्वरप्रसाद (२०४४), *सङ्क्षिप्त थारू इतिहास*, भैरहवा : पन्त छापाखाना ।
- बराल, कृष्णहरि र नेत्र एटम (२०६६) *अनिवार्य नेपाली व्याकरण अभिव्यक्ति र अभ्यास (१०+२)*, काठमाडौं :
विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।
- भण्डारी, पारसमणी (२०६३), *स्नातकोत्तर नेपाली शिक्षा शोध विवरण*, काठमाडौं : न्यु हिरा बुक्स इन्टरप्राइजेज ।
- भट्टराई, रामप्रसाद (२०६५), *भाषिक अनुसन्धान विधि*, काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन ।
- लम्साल, रामचन्द्र (२०६५), *सामान्य र प्रायोगिक भाषाविज्ञान*, काठमाडौं : भुँडीपुराण प्रकाशन ।

शोध सूची

- कार्की, केदार (२०६७), *उदयपुरिया थारू भाषा र स्तरीय नेपाली बिच व्याकरणात्मक कोटिहरूको व्यतिरेकी विश्लेषण* (लखेटिया, २०७० : ४) ।
- गुरागाई, मोहनप्रसाद (२०६५), *भरौल गाविस क्षेत्रका कक्षा आठमा अध्ययनरत थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको लिखित प्रयोगमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* (अप्र. शोधपत्र), इटहरी : जनता बहुमुखी क्याम्पस ।
- गेलाल, सीता (२०६७), *सुनसरेली थारू भाषिका र स्तरीय नेपाली भाषाको व्यतिरेकी विश्लेषण* (अप्र. शोधपत्र), इटहरी : जनता बहुमुखी क्याम्पस ।
- गौतम, वासुदेव (२०५६), *कक्षा ५ पूरा गरेका राजवंशी भाषी विद्यार्थीहरूले गर्ने त्रुटिको विश्लेषण* (अप्र. शोधपत्र), कीर्तिपुर केन्द्रीय क्याम्पस : त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- बाँनिया, डोलबहादुर (२०६६), *कक्षा आठका मोरङ जिल्ला अन्तर्गतका सुन्दरपुर र दुलारी गाविस क्षेत्रका थारूभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषाको वर्ण विन्यास, चिह्न प्रयोग र सङ्गति व्यवस्थामा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* (अप्र. शोधपत्र), एम.एड. कीर्तिपुर केन्द्रीय क्याम्पस : त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- यादव, अशोककुमार (२०५९), *कक्षा आठमा अध्ययनरत मैथिलीभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन* (अप्र. शोधपत्र), एम.एड. कीर्तिपुर केन्द्रीय क्याम्पस : त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।
- सापकोटा, छविलाल (२०६३), *पश्चिमा थारूभाषा र नेपाली भाषाका व्याकरणिक कोटिहरूको तुलनात्मक अध्ययन* (अप्र. शोधपत्र), कीर्तिपुर केन्द्रीय क्याम्पस : त्रिभुवन विश्वविद्यालय ।

श्रेष्ठ, मेघनारायण (२०५१) *मोरङ्गिया थारू भाषाको व्याकरणात्मक स्वरूपको अध्ययन* (अप्र. शोधपत्र), ताहाचल :
महेन्द्र रत्न क्याम्पस ।

पत्रपत्रिका सूची

चापागाउँ, दुर्गाप्रसाद (२०५८), *स्पेश टाइम्स दैनिक*, मंसिर १७ : काठमाडौं ।

राई, नारायण (२०६८), *गाविसको वस्तुस्थिति विवरण*, भासि गाविस, सुनसरी ।

स्मारिका, भरौल दर्पण (२०६६), *स्वर्णिम साहित्यिक समाज एवम् भरौल गाविस*, सुनसरी ।

परिशिष्ट : एक
प्रश्नपत्रको नमुना

विद्यार्थीको नाम :

पूर्णाङ्क : २५

विद्यालयको नाम :

उत्तीर्णाङ्क : १०

कक्षा :

रोल नं. :

समय :

तलका प्रश्नहरू हल गर्नुहोस् ।

१. तलका वाक्यहरूलाई पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(०.५×४=२)

(क) परिचरले घन्टी बजाए ।

(ख) भाइ कालो छ ।

(ग) उनले गृहकार्य गरिन् ।

(घ) तिमी राम्री छ्यौ ।

२. तलका वाक्यहरूलाई बहुवचनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(०.५×४=२)

(क) हाम्रो विद्यालय राम्रो छ ।

(ख) तँ विज्ञान पढ्छस् ।

(ग) तिमीले लेखेको यो कुरो ठिक छ ।

(घ) मैले दशैं र तिहार मनाएँ ।

३. तलका वाक्यहरूको पुरुष परिवर्तन गर्नुहोस् :

(०.५×४=२)

(क) ऊ पहाड चढ्छ । (प्रथम पुरुष)

(ख) हामी गृहकार्य गर्छौं । (तृतीय पुरुष)

(ग) म पाठ लेख्छु । (द्वितीय पुरुष)

(घ) तँ घाँस काट्छस् । (प्रथम पुरुष)

४. खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(०.५×४=२)

(क) तिमी घर । (जानुहोस्, जान्छौ, जान्छु)

(ख) तँ गृहकार्य । (गछौ, गछे, गछस्)

(ग) तपाईं हिसाब । (पढाउँछस्, पढाउनुहुन्छ, पढाउँछ)

(घ) उनी भात । (पकाउँछे, पकाउँछु, पकाउँछिन्)

५. कोष्ठकमा दिइएको निर्देशन अनुसार वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

(०.५×४=२)

(क) हरि विद्यालय जान्छ । (पूर्ण भूत काल)

(ख) तिमी गृहकार्य गछौ । (अपूर्ण वर्तमान काल)

(ग) तपाईं घर जानुहुन्छ । (सामान्य भविष्यत् काल)

(घ) हामी भकुन्डो खेल्छौ । (अभ्यस्त भूत काल)

६. 'जितिया पर्व' को बारेमा १०० शब्दमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

५

७. 'मेरो विद्यालय' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् ।

१०

विद्यार्थीको नाम : प्रतिका चाँधरी

विद्यालयको नाम : श्री पंचायत माध्यमिक विद्यालय भा.सि. ९ विप्राहा खुलसरी

कक्षा : ८ (आठ)

रोल नं. : १४

समय : १ घण्टा

तलका प्रश्नहरू हल गर्नुहोस्।

१. तलका वाक्यहरूलाई पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) परिचरले घन्टी बजाए। ~~परिचरले~~ घन्टी ~~बजाए~~।
परिचारीकाल

(ख) भाइ कालो छ। = बहिनी काली छे।

(ग) उनले गृहकार्य गरिन्। = उनले गृहकार्य गरे।

(घ) तिम्रो राम्रो छुपी। = तिम्रो राम्रो छै।

3

२. तलका वाक्यहरूलाई बहुवचनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) हामी विद्यालय राम्रो छ। ~~हामी~~ ~~विद्यालय~~ राम्रो छ।
हामीहरूको विद्यालय राम्रो छ।

(ख) त विज्ञान पढ्छस्। तिमीहरू विज्ञान पढ्छन्।

(ग) तिमिले लेखेको यो कुरो ठिक छ। तिमिले लेखेको यो कुरो ठिक छैन।

(घ) मैले दर्शन र तिहार मनाएँ। ~~तिमीले दर्शन र तिहार मनायो।~~
~~तिमीले~~ हामीले दर्शन र तिहार मनायो।

३. तलका वाक्यहरूको पुरुष परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) ऊ पाठाड चढ्छ। (प्रथमपुरुष)

म पाठाड चढ्छु।

(ख) हामी गृहकार्य गरौं। (तृतीयपुरुष)

तिमी गृहकार्य गर्छौ।

(ग) त पाठ लेख्छु। (द्वितीयपुरुष)

हामीले पाठ लेख्छौं।

2

(घ) तं घास काटच्छस् । (प्रथमपुरुष)

मं दाम् कतं ह्यु ।

४. कोष्ठकको सहायताले खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क) तिमी घर जान्छौ । (जानुहोस्, जान्छौ, जान्छु)

(ख) तं गृहकार्यं गच्छिस् । (गच्छौ, गच्छं, गच्छन्)

(ग) तपाइं हिसाच पकाउछिस् । (पकाउंछस्, पकाउनुन्छ, पकाउंछ)

(घ) उनी भात पकाउछिन् । (पकाउंछे, पकाउंछु, पकाउंछिन्)

५. कोष्ठकको निर्देशन अनुसार वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) हरि विद्यालय जान्छ । (पूर्ण भूतकाल)

हरि विद्यालय गयो ।

(ख) तिमी गृहकार्य गर्छौ । (अपूर्ण भूतकाल)

(ग) तपाइं घर जानुहुन्छ । (सामान्य भविष्यत् काल)

(घ) हामी भक्तियो खेल्छौ । (अन्यस्त भूतकाल)

६. 'जितिया पर्व' को बारेमा १०० शब्दमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

=> हाम्रो जितिया पर्वमा ~~जितमाहान~~ ~~भक्तियोगको~~ ~~युवा~~ ~~अर्थात्~~ पहिलो दिनमा देउरे खान्छौ र दोस्रो दिनमा दिन भरि भोकै खान्छौ । र तेस्रो दिनमा जितमाहान ~~भक्तियोग~~ ~~को~~ युवा गर्छौ र युवा गनिका लागी ल्याउनु, र अणु ~~गर्छौ~~, र दिवा, चामल, धेरैलाको फूल र पात पनि चाहिन्छ । र बिना, फलफूल, लड्डु, पनि चाहिन्छ । युवा गको धेरैलाको पात ओझाउनु पर्छ । र धेरैलाको पतले काट्नु पर्छ । होपी सकेपछि त्यहाँ तुलसीको पातमा चामल, र सुपारी ~~सक्रे~~ शरबीसके पर्छ । त्यहाँ फलफूल, गोठरा, पनि चाहिन्छ । ~~यसो~~ यी ~~इत्यादि~~ भइसके पछि घाली ~~ले~~ ~~काटिन्छ~~ चढाउंछौ । अर्थात् छुटी, चीउरा खान्छौ । र खान्छौ पनि खान्छौ । हाम्रो जितिया ~~माहान~~ थाकुरको माहान पर्व हो र हामी यसै ठाउँ र हाम्रो सम्प्रदायमा मनाउंछौ र धरौरीले मनाउंछौ हौं ।

धन्यवाद

⇒ हाम्रो विद्यालयको नाम श्री पंचायत माध्यमिक विद्यालय हो।
हाम्रो भा.स्री. ९ विप्राहा सुनसरीमा पर्दछ। हाम्रो विद्यालयमा नियमित रूपमा जोडोर मैलाको निरुत्क व्यवस्था छ। हाम्रो विद्यालयमा षोडश विद्यार्थी छन्, यहाँ एक टैबल दश सक्ने कक्षाकोठा एकैछैन। हाम्रो विद्यालयमा खेल मैदान छ। चौखट यहाँ चर्चको व्यवस्था छ। र षोडशमा शरुवा, मसला, अरुको, चनेको, कदमको ~~कोट~~ कोट आदि थोलादी धेरै प्रकारका कोटहरू छन्। हाम्रो कक्षा अगाडी फुलहरूको कोट छ। हाम्रो विद्यालयमा १४ ओटा सरसभामा एकै हुन्छ। हाम्रो विद्यालयमा लक्ष्मीमा विभिन्न कथा, निबन्ध कविता एकै छन्। हाम्रो कक्षा १ मा विभिन्न शैलीका एकैछैन। हाम्रो विद्यालयमा लक्ष्मी र उनीहरूको ~~कैवल~~ तिका ~~उनी~~का ~~कैवल~~का लक्ष्मी जगहहरू इट्टा, बालुवा, सिमेन्ट, रू, टिन, आदि सामग्रीहरूले निर्माण भएका ~~का~~ हाम्रो अगिस्ता कुचो, मसला, गीला, बल, स्पीड, कुर्सि टैवल आदि छन्। हाम्रो विद्यालयमा टिभी, डेगाहरू छन्। घडी, चकटी आदि हाम्रो विद्यालयमा छन्।

त्रुति सदस्या १०५

प्रश्नपत्र

विद्यार्थीको नाम : अर्घाङ्गुमा

विद्यालयको नाम : अहगाउँ स्मिन्तारी उच्च माध्यमिक विद्यालय हो।

कक्षा : ८

रोल नं. : १

समय : १ घण्टा

तलका प्रश्नहरू हल गर्नुहोस्।

१. तलका वाक्यहरूलाई पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) परिचरले घन्टी बजाए। परिचरले घन्टी बजाए।

(ख) भाइ कालो छ। हाम्रो कालो छ।

(ग) उनले गृहकार्य गरिन्। उसले गृहकार्य गरिन्।

(घ) तिमी राम्रो छौ। तिमी राम्रो छौ।

२. तलका वाक्यहरूलाई बहुवचनमा परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) हाम्रो विद्यालय राम्रो छ। मेरो विद्यालय राम्रो छ।

(ख) त विज्ञान पढ्छस्। तिमीहरू विज्ञान पढ्छ्छ।

(ग) तिमिले लेखेको यो कुरो ठिक छ। तिमीहरूले लेखेको यो कुरो ठिक छ।

(घ) मैले दशैं र तिहार मनाएँ। हामीहरूले दशैं र तिहार मनाएँ।

३. तलका वाक्यहरूको पुरुष परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) ऊ पहाड चढ्छ। (प्रथमपुरुष) म पहाड चढ्छु।

(ख) हामी गृहकार्य गर्छौं। (तृतीयपुरुष) तँ गृहकार्य गर्छस्।

(ग) म पाठ लेख्छु। (द्वितीयपुरुष) तपाईं पाठ लेख्नुहुन्छ।

(ग) तँ घाँस काट्छस् । (प्रथमपुरुष) म घाँस काट्छु ।

४. कोष्ठरुको सहायताले खाली ठाउँ भर्नुहोस् :

(क) तिमी घर जान्छौ । (जानुहोस्, जान्छौ, जान्छु)

(ब) तँ गृहकार्य गर्छस् । (गर्छौ, गर्छे, गर्छस्)

(ग) तपाईं हिसाब पढाउनुहुन्छ । (पढाउंछस्, पढाउनुहुन्छ, पढाउंछ)

(घ) उनी भात पकाउँछिन् । (पकाउंछे, पकाउंछु, पकाउंछिन)

५. कोष्ठरुको निर्देशन अनुसार वाक्य परिवर्तन गर्नुहोस् :

(क) हरि विद्यालय जान्छ । (१२वाँ वर्तमानकाल) हरि विद्यालय गइरहेको छ ।

(ब) तिमी गृहकार्य गर्छौ । (आज्ञा वर्तमानकाल) तिमी गृहकार्य गरिदि ।

(ग) तपाईं घर जानुहुन्छ । (सामान्य भविष्यकाल) तपाईं घर जानुहुन्छ हुनेछ ।

(घ) हामी भकुण्डो खेल्छौ । (अभ्यस्त भूतकाल) हामी भकुण्डो खेलेका छौं ।

६. 'जितिया पर्व' को बारेमा १०० शब्दमा एक अनुच्छेद लेख्नुहोस् ।

→ जितिया पर्व वर्षको एकचौथो महान् पर्व हो । जितिया पर्व हिन्दुहरूले मनाउने गरिन्छ । जितिया पर्व महिलाहरूको ठूलो पर्व हो । जितिया पर्व अन्तर्गत विवाह गरेकाको विवाह मात्र हो पर्व गर्ने गरिन्छ । जितिया पर्व असाज महिलाहरू मनाउने गरिन्छ । जितिया पर्व जहाँ लक्ष्मी मनाउने गरिन्छ । जितिया पर्व आफ्नो श्रीमान र सन्तानको लागि मनाइन्छ । अथवा परिवारको लागि मनाइन्छ । जितिया पर्व किन मनाइन्छ भने यसको विशेष आफ्नो परिवारको लागि आर्य होस् भनेर मनाइन्छ । जितिया पर्व दिन नुहाइन्छु गरि प्रसाद गरिन्छ, र दिनभरि शान्ति र बेलुका १२ १ बजेतिर केरि उठेर खानेछु । अति विधान केरि नुहाइन्छु गरेर पूजा गरिन्छ, र दिनभरि र रातभरि शोक वस्नुपर्छ ।

७. 'मेरो विद्यालय' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस्।

→ मेरो विद्यालयको नाम भद्रगङ्गा सिनवारी उच्च माइयाँ विद्यालय हो। मेरो विद्यालयको
स्थापना २००८ सालमा भएको हो। मेरो विद्यालयमा धेरै सुखहरू छन्। मेरो
विद्यालयमा चौखो बगिचा विधाकी देवी सरस्वती मातको मन्दिर छ। मेरो विद्यालय
४ पाठसभ लडाइवा विद्यार्थीहरू छन्। मेरो विद्यालयमा ३ तले र दुई तले ४ वटा भवन
निर्माण गरिएको छ। मेरो विद्यालयमा विज्ञान गुरुवार गुरुआमा
हुन्छ। मेरो विद्यालयमा सउदा खाजा छ र अन्धता होस् छ। मेरो विद्यालयको
पछाडि नहर पनि छ। मेरो विद्यालयको १ देखि १२ सम्मको पढाई हुने गरेको छ
मेरो विद्यालयमा हेको थोक्को ~~प्रेत~~ भएको छ। मेरो विद्यालयमा धेरै खेलकुदको
साधनीको व्यवस्था भएको छ। मेरो विद्यालयमा पुस्तकालयको व्यवस्था गरिएको
छ। मेरो विद्यालयमा विद्यार्थी र शिक्षकहरूले नियमको पालना गर्नुपर्ने गरेको छ। मेरो
विद्यालयमा १० इस्कर बस्नको व्यवस्था भएको छ। मेरो विद्यालयमा सउदा गाडीको
व्यवस्था भएको छ। मेरो विद्यालयमा साइकल र मोटरसाइकलको व्यवस्था
गरिएको छ।

कुल संख्या : २६०

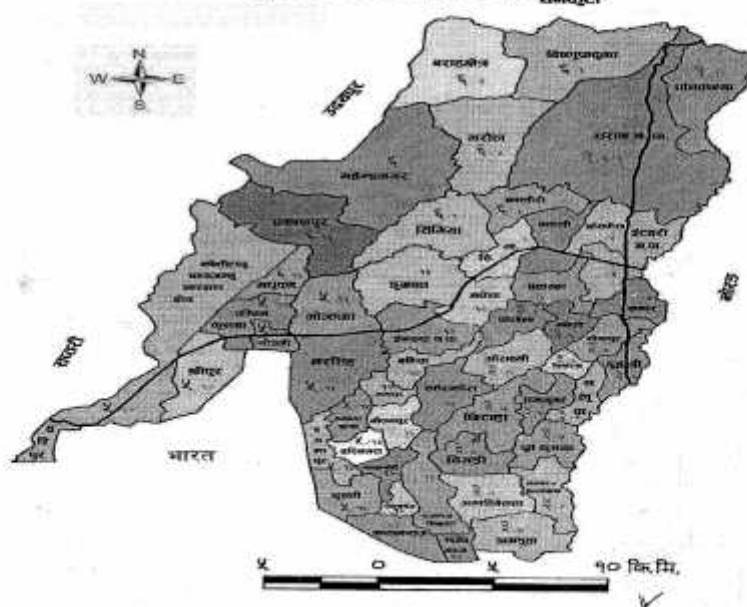
परिशिष्ट : तीन

जिल्ला छुट्टिने गरी देखिएको नेपालको नक्सा

गाउँ विकास समिति छुट्टिने गरी देखिएको जिल्लाको नक्सा

सुनसरी जिल्लाको चित्र

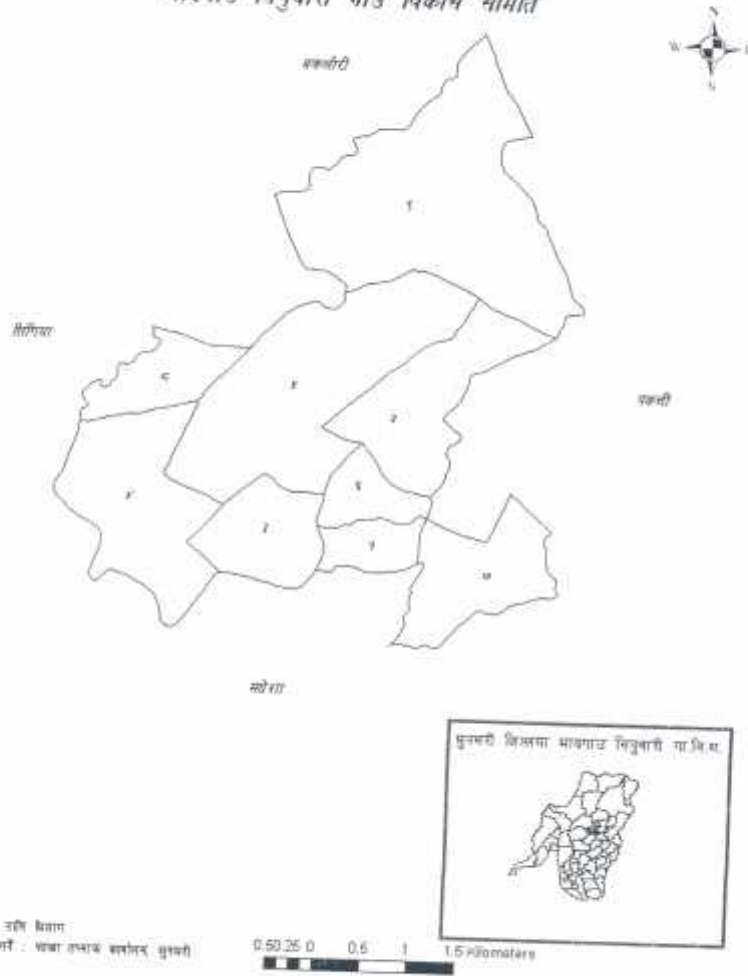

(गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८:८)

परिशिष्ट : चार

भादगाउँ सिनावारी गाउँ विकास समितिको स्रोत नक्सा

भादगाउँ सिनावारी गाउँ विकास समिति

(गाविसको वस्तुस्थिति विवरण, २०६८:९)